

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ**

**Кафедра методики професійної освіти
та соціально-гуманітарних дисциплін**
(назва кафедри)

**ЕЛЕКТРОННИЙ НАВЧАЛЬНИЙ КУРС
«ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОВОЇ РЕДАКЦІЇ
УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ
У ФАХОВОМУ СПІЛКУВАННІ ПЕДАГОГА ЗП(ПТ)О»**
(назва)

СХВАЛЕНО
на засіданні кафедри методики професійної освіти
та соціально-гуманітарних дисциплін
протокол № 1 від «02» січня 2024 року.

Завідувач кафедри _____ Михайло ЖУК
(прізвище, ініціали)

Категорія слухачів: педагогічні працівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта»

Розробник: Кучеренко Ірина Анатоліївна, професор кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

Кучеренко І.А. Імплементация нової редакції Українського правопису у фаховому спілкуванні педагога ЗП(ПТ)О: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 67 с.

Актуальність курсу визначається впровадженням Нової редакції Українського правопису 2019 року у сферу суспільного і професійного спілкування і полягає в необхідності та важливості засвоєння здобувачами освіти норм правописної системи сучасної української мови задля вдосконалення їхнього фахового мовлення, забезпечення високого рівня мовної компетентності педагогічних працівників, котрі забезпечують урочну і позаурочну діяльність в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Мета курсу полягає в оновленні, поглибленні і систематизації знань із сучасної орфографії на основі нової редакції Українського правопису, розвитку та вдосконаленні мовної, орфографічної компетентності здобувачів освіти відповідно до змін у чинному Українському правописі.

Електронний курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Електронний курс розраховано на 6 год., із яких 2 год. – лекція, 4 год. – семінарські заняття.

© БІНПО УМО НАПН України, 2024

© Кучеренко І.А., 2024

ЗМІСТ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

1. Анотація електронного курсу
2. Типова освітня програма електронного курсу
3. Профіль Типової освітньої програми електронного навчального курсу.
4. Тематичний план викладу та засвоєння матеріалів електронного навчального курсу
5. Навчально-методичні матеріали:
  - теоретичний навчальний матеріал;
  - практичні / семінарські заняття;
  - завдання для самостійної роботи;
  - модульний контроль;
  - комплекс тестових завдань для самоконтролю й самооцінки;
  - додаткові матеріали;
  - глосарій ключовий слів.
6. Консультаційний пункт
7. Цифрова бібліотека до електронного навчального курсу.

1. АНОТАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО КУРСУ

Сучасне українське суспільство, послуговуючись державною українською мовою у різних сферах життя, прагне до високого рівня культури мовлення. Багатогранність самовираження особистості в сучасному соціумі спонукає фахівців оволодівати сучасними нормами української літературної мови. Глибоке знання української літературної мови, відповідний рівень культури усного та писемного мовлення є необхідним складником і показником фахової комунікативної компетентності педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

На сучасному етапі модернізації освіти в Україні актуальним постає питання підготовки педагогів нової генерації, котрі мають високий рівень сформованості особистісної фахової і комунікативної компетентності, здатні якісно, творчо, ефективно реалізовувати навчальний процес у закладах освіти різних рівнів.

Комунікативна компетентність як складне і багатогранне поняття складається із основних компетентностей: мовленнєвої, мовної, соціокультурної, діяльнісної, дискурсивної. Своєю чергою, мовна компетентність включає такий складник, як орфографічна компетентність, що передбачає засвоєння норм сучасного Українського правопису.

З 2019 року в Україні набула чинності нова редакція Українського правопису, вивчення якого є необхідним для педагогічних працівників професійної (професійно-технічної) освіти задля підвищення рівня їхньої комунікативної, мовної, орфографічної компетентності і належного забезпечення реалізації освітнього процесу.

Актуальність курсу «Імплементация нової редакції Українського правопису у фаховому спілкуванні педагога ЗП(ПТ)О» визначається впровадженням Нової редакції Українського правопису 2019 року у суспільне і професійне спілкування і полягає в необхідності та важливості засвоєння здобувачами освіти норм правописної системи сучасної української мови задля вдосконалення їхнього фахового мовлення, забезпечення високого рівня мовної компетентності педагогічних працівників, котрі забезпечують урочну і позаурочну діяльність в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Мета курсу полягає в оновленні, поглибленні і систематизації знань із сучасної орфографії на основі Нової редакції Українського правопису, розвитку та вдосконаленні мовної, орфографічної компетентності здобувачів освіти відповідно до змін у сучасному Українському правописі.

Завдання курсу:

- оновлення, поглиблення і систематизація знань із сучасної орфографії на основі нової редакції Українського правопису;
- розвиток, удосконалення комунікативної, мовної, орфографічної компетентності здобувачів освіти, відповідно до змін у сучасному Українському правописі;
- забезпечення мотивації і внутрішньої потреби у дотриманні норм сучасного Українського правопису;
- формування правильного і чіткого розуміння важливості та необхідності, відповідно до чинних державних вимог, використання української мови у професійній діяльності педагога задля забезпечення реалізації освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Матеріали курсу спрямовано на розвиток компетентності *спілкування державною мовою, освітологічної, андрагогічної, професійно-педагогічної, інноваційної компетентностей, компетентності з інформальної освіти та професійно-особистісного розвитку* педагогічних працівників.

Курс «Імплементация нової редакції Українського правопису у фаховому спілкуванні педагога ЗП(ПТ)О» складається із таких тем: «Концептуальні засади сучасної редакції Українського правопису», «Нормативна орфографічна правильність української мови професійного спілкування», «Граматико-орфографічні норми української мови та їх використання і дотримання в професійному мовленні».

Курс розраховано на 6 год., із яких 2 год. – лекція, 4 год. – семінарські заняття.

Курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Реалізація завдань для досягнення результатів спецкурсу здійснюється шляхом:

- самостійного опрацювання слухачами навчального матеріалу.
- виконання контрольних-діагностичних завдань, спрямованих на вдосконалення вмінь і навичок на практиці застосовувати набуті теоретичні знання;
- участі в рефлексійно-оцінювальному блоці з метою використання здобутих знань, умінь та навичок у професійно-педагогічній діяльності;
- написання та захисту на підсумковому етапі випускної роботи / проєкту (на вибір).

2. ТИПОВА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА ЕЛЕКТРОННОГО КУРСУ «ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОВОЇ РЕДАКЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ У ФАХОВОМУ СПІЛКУВАННІ ПЕДАГОГА ЗП(ПТ)О»

Пояснювальна записка

Сучасне українське суспільство, послуговуючись державною українською мовою у різних сферах життя, прагне до високого рівня культури мовлення. Багатогранність самовираження особистості в сучасному соціумі спонукає фахівців оволодівати сучасними нормами української літературної мови. Глибоке знання української літературної мови, відповідний рівень культури усного та писемного мовлення є необхідним складником і показником фахової комунікативної компетентності педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

На сучасному етапі модернізації освіти в Україні актуальним постає питання підготовки педагогів нової генерації, котрі мають високий рівень сформованості особистісної фахової і комунікативної компетентності, здатні якісно, творчо, ефективно реалізовувати навчальний процес у закладах освіти різних рівнів.

Комунікативна компетентність як складне і багатогранне поняття складається із основних компетентностей: мовленнєвої, мовної, соціокультурної, діяльнісної, дискурсивної. Своєю чергою, мовна компетентність включає такий складник, як орфографічна компетентність, що передбачає засвоєння норм сучасного Українського правопису.

З 2019 року в Україні набула чинності нова редакція Українського правопису, вивчення якого є необхідним для педагогічних працівників професійної (професійно-технічної) освіти задля підвищення рівня їхньої комунікативної, мовної, орфографічної компетентності і належного забезпечення реалізації освітнього процесу.

Актуальність курсу визначається впровадженням Нової редакції Українського правопису 2019 року у процес суспільної та професійної комунікації і полягає в необхідності та важливості засвоєння здобувачами освіти норм правописної системи сучасної української літературної мови задля вдосконалення їхнього фахового мовлення, забезпечення високого рівня мовної компетентності педагогічних працівників, котрі забезпечують урочну і позаурочну діяльність в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Мета освітньої програми: оновлення, поглиблення і систематизація знань із сучасної орфографії на основі нової редакції Українського правопису, розвиток та вдосконалення мовної, зокрема орфографічної компетентності здобувачів освіти відповідно до змін у сучасному Українському правописі.

Завдання курсу:

- оновлення, поглиблення і систематизація знань із сучасної орфографії на основі нової редакції Українського правопису;
- розвиток, удосконалення комунікативної, мовної, орфографічної компетентності здобувачів освіти, відповідно до змін у сучасному Українському правописі;
- забезпечення мотивації і внутрішньої потреби у дотриманні норм сучасного Українського правопису;
- формування правильного і чіткого розуміння важливості та необхідності, відповідно до чинних державних вимог, використання української мови у професійній діяльності педагога задля забезпечення реалізації освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Матеріали курсу спрямовано на розвиток компетентності *спілкування державною мовою, освітологічної, андрагогічної, професійно-педагогічної, інноваційної компетентностей, компетентності з інформальної освіти та професійно-особистісного розвитку* педагогічних працівників.

Курс розраховано на 6 год., із яких 2 год. – лекція, 4 год. – семінарські заняття.

Курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Навчально-методичне забезпечення курсу представлено науково-методичними матеріалами (лекція, семінарські заняття, проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача, тести, методичні рекомендації) і списком рекомендованих джерел до тематики електронного курсу.

3. Профіль типової освітньої програми електронного навчального курсу

Профіль Типової освітньої програми електронного курсу «Імплементація нової редакції Українського правопису у фаховому спілкуванні ЗП(ІТ)О»			
Обсяг курсу	0,2 ЄКТС кредиту На опанування матеріалів електронного курсу передбачено 6 академічних годин, що відповідає 0,2 ЄКТС кредиту		
Рівень програми	Безперервний професійний розвиток фахівців шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти		
A	Мета		
	Оновлення, поглиблення і систематизація знань із сучасної орфографії на основі нової редакції «Українського правопису», розвиток та вдосконалення мовної, орфографічної компетентності здобувачів освіти відповідно до змін у сучасному Українському правописі.		
B	Характеристика типової програми		
1.	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 30%;">Функціональна спрямованість</td> <td>Розвиток мовної, орфографічної компетентності педагогів закладів професійної (професійно-технічної), удосконалення фахового мовлення педагогів, вироблення вмінь застосування і дотримання норм нової редакції Українського правопису в освітньому процесі та професійній діяльності.</td> </tr> </table>	Функціональна спрямованість	Розвиток мовної, орфографічної компетентності педагогів закладів професійної (професійно-технічної), удосконалення фахового мовлення педагогів, вироблення вмінь застосування і дотримання норм нової редакції Українського правопису в освітньому процесі та професійній діяльності.
Функціональна спрямованість	Розвиток мовної, орфографічної компетентності педагогів закладів професійної (професійно-технічної), удосконалення фахового мовлення педагогів, вироблення вмінь застосування і дотримання норм нової редакції Українського правопису в освітньому процесі та професійній діяльності.		
2.	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 30%;">Фокус Типової програми</td> <td>Акцент на розвиток ключових компетентностей фахівців із питань: концептуальних засад сучасного Українського правопису, ключових змін у чинній редакції Українського правопису, орфографічних норм української літературної мови, орфографічної правильності</td> </tr> </table>	Фокус Типової програми	Акцент на розвиток ключових компетентностей фахівців із питань: концептуальних засад сучасного Українського правопису, ключових змін у чинній редакції Українського правопису, орфографічних норм української літературної мови, орфографічної правильності
Фокус Типової програми	Акцент на розвиток ключових компетентностей фахівців із питань: концептуальних засад сучасного Українського правопису, ключових змін у чинній редакції Українського правопису, орфографічних норм української літературної мови, орфографічної правильності		

		<p>писемної форми української мови професійного спілкування.</p> <p>Програма зорієнтована на безперервний професійний розвиток педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, здатних до організації освітнього процесу державною українською мовою на високому науково-методичному рівні</p>
3.	Орієнтація Типової програми	<p>Типова програма електронного курсу орієнтована на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти.</p>
4.	Особливості типової програми	<p>Типова програма електронного курсу орієнтована на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, які мають високий рівень фахової компетентності, здатні здійснювати професійну, педагогічну, суспільну діяльність державною українською мовою, відповідно до норм сучасного Українського правопису.</p> <p>Типова програма складається із 3 (трьох) змістових модулів:</p> <p>Концептуальні засади сучасної редакції Українського правопису.</p> <p>Нормативна орфографічна правильність української мови професійного спілкування.</p> <p>Граматико-орфографічні норми української мови та їх використання і дотримання в професійному мовленні.</p> <p>Особливості електронного курсу:</p>

		<p>оновлення, поглиблення і систематизація знань із сучасної орфографії на основі нової редакції «Українського правопису»;</p> <p>розвиток, удосконалення комунікативної, мовної, орфографічної компетентності здобувачів освіти, відповідно до змін у сучасному Українському правописі;</p> <p>забезпечення мотивації і внутрішньої потреби у дотриманні норм сучасного Українського правопису;</p> <p>формування правильного і чіткого розуміння важливості та необхідності, відповідно до чинних державних вимог, використання української мови у професійній діяльності педагога задля забезпечення реалізації освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.</p> <p>Проходження навчання за кожною темою завершується відповідним видом контролю (проблемно-пошукові питання, завдання для самостійної роботи, тести).</p>
5.	Цільова група	Електронний курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).
С	Професійні вимоги (компетенції) і продовження навчання	
1.	Професійні вимоги (компетенції)	Визначає посадова інструкція фахівця

2.	Продовження навчання	Типова програма передбачає можливість подальшого розширення та поглиблення знань, умінь, навичок педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в системі неформальної та інформальної освіти.
D	Стиль і методика навчання	
1.	Підходи до викладання і навчання	Розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О у процесі їх практичного застосування, оновлення і поповнення професійних знань, оновлення, поглиблення і систематизація знань із сучасної орфографії на основі нової редакції «Українського правопису». Навчання проходить за різними моделями (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною) із використанням компетентнісного, андрагогічного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного підходів та інноваційних технологій навчання: інтерактивних, проблемних, кейс-технологій, практичних завдань, тестів тощо.
2.	Система оцінювання	Результати навчання за Типовою програмою оцінюються (зараховано/не зараховано) на основі: підготовки відповідей на проблемно-пошукові питання, виконання завдань самостійної роботи, виконання тестових завдань.
E	Програмні компетентності	
1	Інтегральна компетентність	здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає проведення

		дослідження, використання теорій і методів педагогічного менеджменту, методики професійно-теоретичної підготовки, педагогіки і психології на практиці.
2	Ключові компетентності <i>Спілкування державною мовою</i>	розширення професійного словникового запасу, розвиток вміння лаконічно та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень, усно і письмово висловлюватися, сприймати, розуміти й інтерпретувати поняття і факти, використовувати мовні засоби в освітньому процесі, викликати почуття естетичного задоволення у спілкуванні, обирати мовні і мовленнєві засоби з урахуванням морального кодексу і культурних традицій (дотримання мовного етикету, доречність мови)
3	Загальні компетентності <i>Освітологічна</i>	здатність інтегрувати знання з сучасної педагогіки, психології та філософії, освітньої політики й економіки освіти в цілісну стратегію професійної діяльності на засадах людиноцентризму, демонструвати відданість принципам доброчесності, фундаментальним загальнолюдським та національним цінностям у освітній діяльності. Вона також включає конкретні прикладні знання, навички та вміння, які дозволяють особам успішно виконувати конкретні функції освітній сфері. Функціональний компонент включає когнітивну,

	<i>Комунікативна</i>	<p>методологічну, технологічну та лінгвістичну здатності. Міжперсональна освітня компетентність передбачає вміння активно співпрацювати з різними педагогічними колективами та стейкхолдерами. Критичне мислення спрямоване на ефективне використання системного мислення для виважених суджень і рішень зі складних проблем.</p> <p>Передбачає здібність до ефективного спілкування у межах професійних обов'язків, що передбачає вміння обмінюватися інформацією, сприймати співрозмовника, усвідомлювати його потреби, розуміти його почуття і психологічні стани, досягати взаєморозуміння.</p>
4	<p>Загальнопрофесійні компетентності</p> <p><i>андрагогічна компетентність</i></p>	<p>єдність теоретичної та практичної готовності старшого майстра до виконання своїх професійних функцій, яка характеризує не тільки діяльність, але й самого майстра виробничого навчання як суб'єкта в його самостійної, відповідальної та ініціативної взаємодії зі світом; інтегрує професійні та особистісні якості педагога, спрямовує на оволодіння знаннями та цілеспрямоване їх використання у прогнозуванні, плануванні та реалізації діяльності, активізує андрагога на розвиток особистих здібностей, у прагненні до саморозвитку і самореалізації.</p>
5	Фахові компетентності	

	<p><i>професійно-педагогічна компетентність</i></p> <p><i>інноваційна</i></p> <p><i>компетентність з інформальної освіти та професійно-особистісного розвитку</i></p>	<p>здатність планувати, організовувати та контролювати діяльність суб'єктів освітнього процесу закладів професійної освіти та власну професійну діяльність в умовах реформ і соціальних трансформацій; вибирати оптимальні прийоми, методи та форми навчання; застосувати інноваційні технології на основі володіння технологіями створення сприятливих умов для освітнього процесу.</p> <p>здатність педагога забезпечувати використання інновацій у освітньому процесі, поглиблювати спеціальні теоретичні знання з педагогічної інноватики, розвивати уміння ефективного застосування інноваційних педагогічних технологій на практиці через систему мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога;</p> <p>здатність організовувати професійний саморозвиток, самонавчання, самовдосконалення і самореалізацію впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти; розвивати (саморозвивати) і вдосконалювати (самовдосконалювати) професійно важливі якості особистості, цінності, що спрямовані на всебічний розвиток особистості всіх суб'єктів освітнього процесу як найвищої цінності суспільства тощо.</p>
F	Програмні результати навчання	
	Знання і розуміння	ключових змін нової редакції Українського правопису 2019 р.;

		<p>розуміння особливостей застосування нової редакції Українського правопису в освітньому процесі та професійній діяльності;</p> <p>усвідомлення ролі державної української мови у професійному спілкуванні;</p> <p>розуміння нюансів збереження традиційних і впровадження нових тенденцій Українського правопису; змін у правописних нормах; сутності та змісту основних орфографічних понять; орфографічних правил сучасної української літературної мови.</p>
	Розвинені вміння	<p>використовувати Український правопис 2019 р. у професійній і суспільній діяльності;</p> <p>застосовувати нову редакцію Українського правопису в освітньому процесі закладів професійної (професійно-технічної) освіти;</p> <p>дотримуватися сучасних орфографічних норм української літературної мови;</p> <p>правильно писати слова, обґрунтовуючи написання орфографічними правилами;</p> <p>використовувати набуті мовні знання у мовленнєвій практиці.</p>
	Диспозиції (цінності, ставлення)	<p>гуманістична спрямованість освітнього процесу;</p> <p>людиноцентризм, цінність особистості;</p> <p>професійно-ціннісні орієнтації;</p> <p>готовність до реалізації сучасних цілей освіти;</p>

	усвідомлення необхідності постійного професійного розвитку; просування демократичних цінностей у освітній процес; рефлексія власної професійної діяльності.
<p>Ключові слова: буквена орфограма, граматична категорія, граматична форма, граматичне значення, історичний (традиційний) принцип, лексичне значення, літературна мова, мовна норма, морфологічний принцип, небуквена орфограма, орфограма, орфографічне правило, орфографічні норми, орфографія, принципи української орфографії, смисловий принцип, український правопис, фемінітиви, фонетичний принцип.</p>	

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДУ ТА ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛІВ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Тематичний план	Форми роботи, кількість годин					
	Усього годин	Лекції	Семінарське заняття	Самостійна робота	К-сть годин контролю	Вид контролю
Тема 1. Концептуальні засади сучасної редакції Українського правопису	2	2				
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №1 Нормативна орфографічна правильність української мови професійного спілкування	3		2	1		
ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ						
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2. Граматико-орфографічні норми української мови та їх використання і дотримання у професійному мовленні	3		2	1		
ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ						
УСЬОГО ГОДИН	8	2	4	2		

5. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Теоретичний навчальний матеріал

Тема 1
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ
СУЧАСНОЇ РЕДАКЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

План лекції

1. Державна українська мова – мова професійного спілкування.
2. Законодавчі основи професійної комунікації.
3. Застосування нової редакції Українського правопису в освітньому процесі та професійній діяльності.
4. Орфографія, основні орфографічні поняття
5. Чіткі зміни в Українському правописі 2019 р.
6. Допустова варіантність в Українському правописі 2019 р.

Література: 2, 3, 4, 5, ,10, 13.

1. Державна українська мова – мова професійного спілкування

Мова – найбільший і найдорожчий здобуток кожного народу. Роль рідної мови надзвичайно велика, адже мова є засобом комунікації, мислення, пізнання і здобуття знань з усіх сфер життя і галузей наук та мистецтва. Мова є однією з найістотніших ознак нації та реально існує як мовленнєва діяльність членів відповідної етнічної спільноти. Мова – найважливіший, універсальний засіб спілкування, організації та координації всіх видів суспільної діяльності: галузі виробництва, побуту, обслуговування, культури, освіти, науки.

Українська мова – єдина національна мова українського народу. Відповідно до статті 10 Конституції України, прийнятої 28 червня 1996 р., українська мова є державною мовою в Україні, «держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України».

Державна мова – це правовий статус мови, закріплений традицією або законодавством, згідно якого вживання мови обов'язкове в органах державного управління та діловодства, громадських органах та організаціях, на підприємствах, у державних органах освіти, науки, культури, у сферах зв'язку.

Українська національна мова існує:

а) у вищій формі загальнонародної мови – сучасній українській літературній мові;

б) у нижчих формах загальнонародної мови – її територіальних діалектах.

Літературна мова – це унормована, відшліфована форма загальнонародної мови, що обслуговує всі сфери суспільної діяльності людей: державні та громадські установи, пресу, художню літературу, науку, театр, освіту й побут людей. Літературна мова характеризується унормованістю, уніфікованістю, стандартністю, високою граматичною організацією, розвиненою системою стилів.

Сучасне українське суспільство, послугуючись державною українською мовою у різних сферах життя, прагне до високого рівня культури власного мовлення. Багатогранність самовираження особистості в сучасному соціумі спонукає людину оволодівати нормами сучасної української літературної мови, що функціують у різних стилях, типах і жанрах літературного мовлення.

Вільне володіння державною українською мовою у фаховій комунікації є важливою умовою втілення соціально-педагогічної парадигми неперервної освіти, оскільки забезпечує доступ фахівця до наукових і культурних цінностей народу, формує усвідомлену мовно-комунікативну поведінку, є основою самореалізації, духовного й інтелектуального зростання особистості.

2. Законодавчі основи професійної комунікації

Чинні державні документи декларують функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України, використання державної української мови в закладах освіти, науки, культури.

Відповідно до статті 7 **Закону України «Про освіту»**, мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова. Держава гарантує кожному громадянину України право на здобуття формальної освіти на всіх рівнях (дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої), а також позашкільної та післядипломної освіти державною мовою в державних і комунальних закладах освіти». Особам, які належать до національних меншин України та корінних народів, гарантується право на навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної та початкової освіти мовою відповідної національної меншини чи корінного народу, поряд із державною мовою.

Відповідно до статті 18 частини 1 **Закону України «Про освіту»**, заклади освіти є юридичними особами, що надають освітні послуги, тобто комплекс визначених чинним законодавством, освітньою програмою та/або договором дій, що мають визначену вартість та спрямовані на те, щоб здобувач освіти досягнув наперед визначених результатів навчання.

Відповідно до статті 9 **Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»**, посадові та службові особи підприємств, установ і організацій державної й комунальної форм

власності, тобто керівники закладів освіти, працівники органів управління освітою, педагогічні, науково-педагогічні і наукові працівники, крім іноземців чи осіб без громадянства, які запрошені до закладів освіти та/або наукових установ і працюють на тимчасовій основі як наукові, педагогічні, науково-педагогічні працівники або викладачі іноземної мови, зобов'язані володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків.

Відповідно до частини 1 статті 12 Закону України **«Про забезпечення функціонування української мови як державної»**, державна мова є робочою мовою спілкування для підприємств, установ та організацій державної і комунальної форм власності, у тому числі мовою засідань, заходів, зустрічей.

Тобто державна мова має застосовуватися в робочий час науково-педагогічними, педагогічними та іншими працівниками закладів освіти.

Стаття 30 Закону України **«Про забезпечення функціонування української мови як державної»** визначає, що всі суб'єкти господарювання мають обслуговувати споживачів державною мовою. У сфері освіти це стосуються закладів освіти, підприємств, установ та організацій всіх форм власності, фізичних осіб-підприємців, які надають освітні послуги. Державною українською мовою має здійснюватися освіта будь-якого рівня та форм: очна, заочна, дистанційна, мережева, екстернатна, сімейна тощо, надаватися освітні послуги, навчання будь-якій професії, навчання через мережу Інтернет, телебачення/радіо, і поштою.

Українською мовою зобов'язані користуватися під час надання освітніх послуг:

✓ **для здобуття усіх рівнів освіти:** дошкільної, початкової, середньої, професійної (професійно-технічної), передвищої та вищої освіти, освіти для дорослих, включаючи діяльність військових ліцеїв і академій, в'язничних шкіл тощо;

✓ **для отримання додаткових знань і навичок, перепідготовки, підвищення кваліфікації, здобуття нової професії та самовдосконалення;**

✓ **освіта у сфері спорту та відпочинку,** включаючи спортивне навчання та послуги професійних спортивних інструкторів, учителів, тренерів з різних видів спорту, діяльність таборів зі спортивного навчання, навчання плаванню, навчання бойовим мистецтвам, йозі тощо);

✓ **освіта у сфері культури,** що включає навчання мистецтвам, драмі та музиці, хореографії, театральному та образотворчому мистецтву в різноманітних «школах», «студіях», «класах» тощо. До цих послуг належать послуги викладачів-піаністів та інше музичне навчання, діяльність шкіл з фотографії тощо;

✓ **діяльність шкіл підготовки водіїв транспортних засобів**, що включає навчання водінню автомобілів, пілотуванню літальних апаратів, керуванню плавзасобів тощо;

✓ **інші види освіти**: діяльність навчальних центрів, які пропонують послуги з підготовки з певної(х) дисциплін, навчання комп'ютерній грамоті, релігійне навчання; навчання іноземних мов та навичкам спілкування, ораторському мистецтву, швидкісному читанню тощо; навчання домедичної допомоги та діям у надзвичайних ситуаціях тощо;

✓ **допоміжна діяльність у сфері освіти**, надання послуг (крім навчальних), які підтримують освітній процес або системи, консультування з питань освіти та вибору освітніх напрямів, діяльність із проведення тестів та з оцінювання тестів, організацію програм обміну студентами тощо.

Міністерство освіти і науки України (лист від 17.09.2019 р. року **«Про застосування державної мови в освітньому процесі»** та лист 01.02.2018 року **«Щодо застосування української мови в освітній галузі»**) декларує, що державна мова має використовуватися в межах освітнього процесу, під час проведення навчальних занять (крім занять із навчальних предметів, які, згідно з освітньою програмою закладу освіти, викладаються іноземними мовами або мовами корінних народів і національних меншин), у спілкуванні вчителів, викладачів, іншого персоналу закладів освіти як зі здобувачами освіти (вихованцями), так і між собою.

Відповідно до **наказу Міністерства освіти і науки України № 1033 «Про впровадження нової редакції Українського правопису»** від 2019 року, структурним підрозділам МОН потрібно використовувати норми нової редакції Українського правопису.

3. Застосування нової редакції Українського правопису в освітньому процесі та професійній діяльності

В умовах сьогодення важливе завдання закладів загальної середньої освіти, закладів професійної (професійно-технічної) освіти, закладів вищої освіти – здійснювати освітній процес державною українською мовою і готувати висококваліфікованих фахівців, котрі володіють державною мовою в усній та писемній її формах у різних сферах і ситуаціях комунікації.

Реалізація педагогами навчально-виховної і навчально-виробничої діяльності державною українською мовою у закладах освіти різних рівнів є важливою і необхідною, відповідно до чинних державних вимог, для формування і розвитку фахівця нової генерації, національно-мовної особистості, майбутнього спеціаліста, котрий має високий рівень особистісної комунікативної компетентності, набув компетентності спілкування державною

мовою, імплементує концепцію сучасної редакції Українського правопису 2019 р. у суспільній та професійній діяльності.

У закладах освіти педагог здійснює професійно-педагогічну комунікацію у конкретному освітньому середовищі. Професійно-педагогічна комунікація – це система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків та взаємодій педагога зі здобувачами освіти, що реалізуються за допомогою вербальних засобів (відповідно до державних вимог, українською мовою), невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою передачі і обміну навчальною, навчально-виробничою інформацією, проєктування та керування навчальним-виховним і навчально-виробничим процесом.

У чинних державних освітніх документах першою із ключових компетентностей визначено компетентність спілкування державною мовою, що передбачає розширення професійного словникового запасу, розвиток умінь лаконічно та зрозуміло формулювати і виражати власну думку, аргументувати, доводити правильність тверджень, усно і письмово висловлюватися, сприймати, розуміти й інтерпретувати поняття і факти, використовувати мовні засоби в освітньому процесі, викликати почуття естетичного задоволення у спілкуванні, обирати мовні і мовленнєві засоби з урахуванням морально-етичного кодексу і культурних традицій (дотримання мовного етикету, доречність мови).

4. Орфографія. Основні орфографічні поняття.

Орфографія (гр. *orthos* – правильний, *grapho* – пишу) – 1) це система правил про способи передачі звукового мовлення у писемній формі; 2) це розділ мовознавства, в якому вивчається система правил, що забезпечують передачу звукового мовлення на письмі. Орфографія сучасної української літературної мови складалася впродовж тривалого часу. Основними її поняттями є орфографічні норми, орфографічне правило, орфограма, принципи орфографії.

Орфографічні норми – сукупність правил, що впорядковують мовні засоби, забезпечуючи єдність передачі усного мовлення на письмі. Вони встановлюються на основі законів граматики і діють упродовж тривалого часу; є постійними, єдиними й обов'язковими для всіх, хто користується мовою.

Орфографічне правило – це коротка чітка рекомендація для певного написання як зразкового. Наприклад, правила вживання великої букви, правопису префіксів, суфіксів; правила вживання ненаголошених **о, е, и**.

Орфограма (від грец. *orthos* – правильний, *gramma* – літера) – це написання, яке здійснюється на основі правил орфографії. Типи орфограм:

➤ буквені (правопис окремої букви за правилом: *село, нігті*; правопис морфеми: *приїхати, літєчко*);

➤ небуквені: правопис слів разом, окремо, через дефіс; перенесення слів із рядка в рядок, особливості скорочення слів: *назустріч, вивчив би, по-студентськи, ро-бо-та, проф. – професор*.

Принципи української орфографії (лат. *princĭpĭum* – основа) – це те, що лежить в основі правопису. Сучасна орфографія побудована на двох основних принципах – фонетичному та морфологічному; існує ще історичний (традиційний) та диференціюючий (смысловий) принцип.

За фонетичним принципом передаються на письмі слова згідно з їх літературною вимовою, тобто кожному звукові відповідає окрема буква. Таке написання відрізняється від фонетичної транскрипції меншою точністю в передачі звуків. Згідно фонетичного принципу пишуться:

1. Усі наголошені і ненаголошені [а], [у], [і]: *мати, дорога, дуб, вітер*.

2. Написання [о], [е] після букв, що позначають шиплячі: *шестеро, вечеря, жениться*.

3. Префікс [с] перед кореневими *к, н, т, х, ф*: *схуднути, скинути*.

4. Групи приголосних, що утворилися внаслідок спрощення: *щасливий, сонце, серце*.

5. Іменникові суфікси *-ств-, -цтв-, -зтв-*: *князівство, козацтво*.

6. Звуки [з'], [ц'], [с] у прикметникових суфіксах *-зьк-, -цьк-, -ськ-*: *уманський, кріпацький*.

7. Чергування приголосних [г], [к], [х] - [ж], [ч], [ш] – [з], [ц], [с] – *дорога – доріжка, рука – ручка, комаха – комашка*.

Морфологічний принцип вимагає однакового позначення на письмі складових частин слова (морфем) незалежно від їх реальної вимови. Він сприяє об'єднанню споріднених слів. Одиниці цього принципу – корінь, префікс, суфікс, закінчення. У словах, що пишуться за цим принципом, наявна відмінність між вимовою і написанням, тому вимова не є основою для їх написання.

За морфологічним принципом пишуться:

1. Ненаголошені [о], [е], [и]: *село – сѣла; верба – вѣрби*.

2. Приголосні звуки, що змінюють своє звучання під впливом сусідніх звуків: *мимохіть – мимо, хотіння; молотьба – молотити*.

3. Приголосні на межі морфем: *безтурботний, навчається*.

4. Подвоєння звуків на межі морфем: *роззброєння*.

5. Прийменники *з, із, без* перед словами, що починаються з букв, що позначають шиплячі, свистячі: *приїхати із села, прийти без щоденника*.

Історичний (традиційний) принцип – слова чи букви пишуться так, як прийнято за традицією. На основі історичного принципу пишуться: буква **щ** = [шч]-*щиро, щастя*; буква **ї** = [йі]- *їздити, їжак, їзовий*; літери **я, ю, є**, що можуть позначати один звук і пом'якшення приголосного (*сядьте, ряст*), або два звуки (*яблуко, п'єса, солов'ї*); подвоєні букви в словах іншомовного походження: *тонна, нетто*.

Диференціюючий (смісловий) принцип – правопис однозвучних слів, які мають різне лексичне значення. Написання власних і загальних назв: *Коваль – коваль, Орел – орел*. Написання однозвучних слів, що належать до різних частин мови -*прийти на зустріч з друзями – йти назустріч*.

5. Чіткі зміни в Українському правописі 2019 р.

З червня 2019 року в Україні стала чинною нова редакція Українського правопису.

Редакція правопису складається із п'яти великих розділів:

- I. Правопис частин основи слова.
- II. Правопис закінчень відмінюваних слів.
- III. Правопис слів іншомовного походження.
- IV. Правопис власних назв.
- V. Уживання розділових знаків.

У новій редакції Українського правопису 2019 року наявні зміни в усіх цих розділах, які пов'язані із новим групуванням матеріалу, виділенням додаткових чи нових складників.

У редакції нового правопису 2019 року наявні такі ознаки:

- ✓ виділення спеціальної частини, що стосується чергування звуків;
- ✓ виокремлення пунктів щодо правопису префіксів і суфіксів;
- ✓ виділення параграфа щодо написання складних займенників;
- ✓ розподіл правил написання власних назв на чіткі параграфи;
- ✓ розподіл правил написання відмінкових закінчень іменників першої відміни в різних відмінках на окремі параграфи;
- ✓ переструктурування правил правопису слів іншомовного походження;
- ✓ доповнення новими параграфами розділу щодо вживання розділових знаків.

У новій редакції Українського правопису наявні зміни у двох аспектах щодо їх застосування у мовленні:

- чітке дотримання без варіантів;
- використання, у яких допускається правописна варіантність.

БЕЗ ВАРІАНТІВ

1. Вживання букви **Є** у слові проєкт і похідних від нього.

У таких словах вживається латинський корінь *-ject-*, так як і у слова ін'єкція, траєкторія, об'єкт та інші.

2. Вживання букви *Є* у словах плеєр (*play+er*), конвеєр (*convey+er*), феєрверк, Соєр, Хаям, Феєрбах та ін.

Звук [j] звичайно передаємо відповідно до вимови іншомовного слова буквою й, а в складі звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja] буквами є, ї, ю, я: буєр, конвеєр, плеєр, флаєр, лояльний, параноя, пляєда, рояль, саквоєж, фаянс.

3. Власні назви Дікенс, Тєкерей, Бєкі пишуться без подвоєння приголосних *-кк-*.

Буквосполучення *ск*, що в англійській, німецькій, шведській та деяких інших мовах передає звук [k], відтворюємо українською буквою к: Дікенс, Дікінсон, Джексон, Текерей, Бєкі, Букінгем, Бісмарк, Брюкнер, Брокєс, Ламарк, Штокманн, Стокгольм, Рудбек, Шерлок.

4. Складні слова пишемо разом з першим іншомовним компонентом пишемо разом:

- слова з першим іншомовним компонентом, що визначає кількісний (вищий від звичайного, дуже високий або слабкий, швидкий і т. ін.) вияв чогонебудь: архі-, архи-, бліц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флєш-: архіскладний, гіпермаркет, екстраклас, макроекономіка, мікрохвилі, мультимільйонєр, преміумклас, супермаркет, топменеджер, топмодель, ультрамодний, флєшінтерв'ю.

- слова з першим іншомовним компонентом анти-, контр-, віце-, екс-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-: антивірус, контрудар, віцепрем'єр, віцеконсул, ексчемпїон, ексміністр, експрезидент, лейбгвардієць, лейбмедик, обермайстер, оберофіцер, оберлейтенант, оберпрокурор, штабскапітан, унтерофіцер, контрадмірал.

5. Складні іменники з першою частиною напів-, полу- пишуться разом.

Наприклад: напівавтомат, напівімля, напівлюдина, напівмавпа, напівпїтьма, напівправда, напівфабрикат; полудрабок, полукіпок, полумисок.

6. Невідмінюваний числівник пів зі значенням «половина» з наступним іменником – загальною або власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо окремо: пів аркуша, пів відрá, пів години, пів літра, пів міста, пів огірка, пів острова, пів яблука, пів ями, пів ящика; пів Європи, пів Києва, пів України.

7. Якщо пів із наступним іменником у формі називного відмінка становить єдине поняття і не виражає значення половини, то їх пишемо разом: *піваркуш*, *південь*, *півзáхист*, *півкóло*, *півкуля*, *півлітра* (розм. «пляшка з горілкою або іншою випивкою ємністю 0,5 літра»), *півмісяць*, *півóберт*, *півовáл*, *півóстрів*.

8. Прикметникове закінчення -ой російських прізвищ передаються через закінчення -ий: Донський, Крутий, Луговський, Полевий, Соловйов-Седий, Босий, Трубецький, але Толстой.

9. Слово священник (як письменник) пишеться з подвоєнням.

Подвоєння приголосних як наслідок їх збігу. 1. Подвоєння букв на позначення приголосних маємо, якщо збігаються однакові приголосні: в) кореня або основи на -н- (-нь-) і суфіксів -н-(ий) -н-(ій), -ник, -ниц-(я): день – денний, закон – законний, кінь – кінний, осінь – осінній, туман – туманний; баштанник, годинник, письменник, священник; віконниця, Вінниця.

Дві букви н зберігаємо й перед суфіксом -ість в іменниках та прислівниках, утворених від прикметників із двома н: законний – законність – законно, туманний – туманність – туманно.

10. Слово Святвечір пишеться разом.

Разом пишемо: а) складноскорочені слова (мішані та складові аббревіатури) й похідні від них: Міносвіти, профспілка, Святвечір.

11. Назви товарних знаків, марок виробів. Назви виробничих марок технічних виробів (машин, приладів і т. ін.) беремо в лапки і пишемо з великої букви: автомобілі «Вольво», «Ніссан», «Фольксваген», літак «Бойнг 777», трактор «Слобожанець». Але назви самих виробів беремо в лапки і пишемо з малої букви: «вольво», «ніссан», «фольксваген» (автомобілі), «бойнг» (літак), «слобожанець» (трактор).

6. Допустова варіантність в Українському правописі 2019 р.

1. Правопис букви г і г у словах іншомовного походження. Вергілій і Вергілій, Георг і Георг, Гуллівер і Гуллівер.

У прізвищах та іменах людей допускається передавання звука [g] двома способами: шляхом адаптації до звукового ладу української мови – буквою г (Вергілій, Гарсія, Гегель, Георг, Гете, Грегуар, Гуллівер) і шляхом імітації іншомовного [g] – буквою ґ (Вергілій, Гарсія, Гегель, Георг, Гете, Грегуар, Гуллівер і т. ін.).».

2. Правопис буквосполучень **ау** – **ав**. Аудієнція і авдієнція, лауреат і лавреат (пор. лавр), аудиторія і авдиторія.

У словах, що походять із давньогрецької й латинської мов, буквосполучення **аи** звичайно передається через **ав**: автентичний, автобіографія, автомобіль, автор, авторитет, автохтон, лавра, Аврора, Мавританія, Павло.

У запозиченнях із давньогрецької мови, що мають стійку традицію передавання буквосполучення аи шляхом транслітерації як ау, допускаються

орфографічні варіанти: аудієнція і авдієнція, аудиторія і авдиторія, лауреат і лавреат, пауза і павза, фауна і фавна.».

3. Правопис букв **ф** -т. Кафедра і катедра, ефір і етер, міф і міт, Борисфен і Бористен

Буквосполучення **th** у словах грецького походження передаємо звичайно буквою т: антологія, антропологія, аптека, астма, бібліотека, католицький, театр, теорія, ортодокс, ортопедія, Амальтея, Прометей, Текля, Таїсія, Теодор.

У словах, узвичаєних в українській мові з **ф**, допускається орфографічна варіантність на зразок: анафема і анатема, дифірамб і дитирамб, ефір і етер, кафедра і катедра, логарифм і логаритм, міф, міфологія і міт, мітологія, Агатангел і Агафангел, Афіни і Атени, Борисфен і Бористен, Демосфен і Демостен, Марфа і Марта, Фессалія і Тессалія та ін.

4. Правопис **И** на початку слів. Ірій і їрій, ірод і їрод (дуже жорстока людина).

И пишемо на початку окремих вигуків (ич!), часток (ич який хитрий!), дієслова икати («вимовляти и замість і) та похідного від нього іменника икання. Наявне в українській мові вживання икалка, икати.

И на початку слова вживаємо в деяких загальних і власних назвах, що походять із тюркських та інших мов, відповідно до їх вимови в цих мовах: ийбѣн, ир, Ич-обá, Кім Чен Ин.

5. Вживання закінчення -і / -и у формі родового відмінка іменників. Радості й радости, любові й любови, Білоруси й Білоруси.

Іменники на **-ть** після приголосного, а також слова кров, любов, осінь, сіль, Русь, Білорусь у родовому відмінку однини можуть набувати як варіант закінчення -и: гідности, незалежности, радости, смерти, чести, хоробрости; крови, любови, осени, соли, Руси.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1

НОРМАТИВНА ОРФОГРАФІЧНА ПРАВИЛЬНІСТЬ

УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Питання для обговорення семінарського заняття

1. Буквені позначення деяких звуків на письмі.
2. Чергування голосних і приголосних звуків.
3. Уживання м'якого знака.
4. Правопис префіксів, суфіксів.
5. Творення фемінітивів і використання їх у професійному мовленні.
6. Правопис слів разом, окремо, через дефіс.
7. Написання пів-, напів-, полу-.

8. Уживання великої літери.

Література: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20.

1. Буквені позначення деяких звуків на письмі.

Правопис **И** на початку слів.

Ірій і ірій, ірод і ірод (дуже жорстока людина).

И пишемо на початку окремих вигуків (*ич!*), часток (*ич* який хитрий!), дієслова *икати* («вимовляти и замість і) та похідного від нього іменника *икання*. Наявне в українській мові вживання *икалка, икати*.

И на початку слова вживаємо в деяких загальних і власних назвах, що походять із тюркських та інших мов, відповідно до їх вимови в цих мовах: *ийбён, ир, Ич-обá, Кім Чен Ин*.

Буква **Г** передає на письмі глотковий щілинний приголосний звук як в українських словах: *берегти, вогонь, гáдка, гукáти, дорогий, жагá, згин, крига, могутній, пагінéць, так і в загальних та власних назвах іншомовного походження на місці **h, g**: *аборигén, агіта́ція, агрéсія, бага́ж, болгарин, брига́да, газéта, генерáл, гра́мота, делегáт, кілогра́м, логопéд, магазин, педагог, фотогра́фія; А́нглія, Гаáга, Гомéр, Єва́нгеліє**

Буква **Г** передає на письмі задньоязиковий зімкнений приголосний:

1. В українських та в давно запозичених і зукраїнізованих словах: *агрус, тава, газда, гандж, танок, татунок, твалт, тетати, тедзь, телготати, телготіти, тергелі, терготати, терготіти, тигнути, тирлига, тлей, тніт (у лампі), тотель-мотель, тонт(а), трасувати, трати (іменник), тречний, тринджоли, трунт, гудзик, гуля, гуральня, джигун, дзига, дзиглик, дригати і дригати, ремигати* тощо та в похідних від них: *агрусовий, газдувати, твалтувати, тергіт, тратчастий, трунтовий, трунтувати(ся), гудзиковий, гулька, прогавити* і т. ін.

2. У власних назвах – топонімах України: *Горгани (гірський масив), Горонда, Угля (села на Закарпатті), у прізвищах українців: Галаган, Галятовський, Геник, Герзанич, Гердан, Гжицький, Гуга, Гога, Гойдич, Гонта, Грига, Гудзь, Гула, Ломата.*

Звук [g] та близькі до нього звуки, що позначаються на письмі буквою **g**, звичайно передаємо буквою **г**: *авангард, агітація, агресор, блогер, гвардія, генерал, гламур, графік, грог, ембарго, маркетинг, міграція; лінгвістика, негативний, серфінг, синагога, Вахтанг, Гарсія, Гайнетдін, Ердоган, Гвінея, Гольфстрим, Гренландія, Грузія, Гете, Георг, Гурамішвілі, Люксембург, Магомед, Фольксваген, Чикаго.*

Буквою г передаємо звук [g] у давнозапозичених загальних назвах, таких як *га́нок, гатунок, гвалт, гра́ти, ґрунт* і под. та в похідних від них: *га́нковий, ґратча́стий, ґрунто́вний* і т. ін.

У прізвищах та іменах людей допускається передавання звука [g] двома способами: шляхом адаптації до звукового ладу української мови – буквою г (*Вергі́лій, Гарсі́я, Гегель, Ге́орг, Гете, Греґуа́р, Гулліве́р*) і шляхом імітації іншомовного [g] – буквою ґ (*Вергі́лій, Гарсі́я, Гетель, Ге́орг, Гете, Греґуа́р, Гулліве́р* і т. ін.).

Звук [h] переважно передаємо буквою г: *гандбол, гербарій, гінді, гіпотеза, горизонт, госпіс, госпіталь, гумус; Гарвард, Гельсінкі, Гіндустан, Ганнібал, Гейне, Горацій, Люфтганза.*

За традицією в окремих словах, запозичених з європейських та деяких східних мов [h], і фонетично близькі до нього звуки передаємо буквою х: *хобі, хокей, хол, холдинг, брахман, джихад, моджахед, ханум, харакірі, хіджаб, шахід, Аллах, Ахмед, Мухаммед, Сухроб, Хакім, Хаммурані* і т. ін.

2. Чергування голосних і приголосних звуків.

Чергування звуків – закономірна зміна звуків під час творення нового слова або словозміни.

Найпоширеніші чергування голосних звуків.

1. Чергування [o], [e] з [i]. Звуки [o], [e] вживаються у відкритому складі, звук [i] – у закритому:

летіти – політ, сіль – солі.

2. Чергування [o], [e] з [i] не відбувається:

• якщо [o], [e] вставні або випадні: *вікно – вікон;*

• у звукосполученнях **-ере-, -еле-, -оро-, -оло-, -ор-, -ер-, -ов-** між приголосними: *шелест, мороз, шовк, берег;*

• у других частинах складних слів (**-вод, -воз, -нос, -роб, -ход**), якщо [o] наголошений: *скороход, діловод, водовоз;*

• у префіксах **роз-, без-, через-, пере-** та ін., а також у суфіксах **-очк-, -ечк-, -оньк-, -еньк-, -есеньк-, -енк-, -тель-**: *переліт, розбрат, кішечка, вчитель, Павленко, ніченька, берізонька;*

• в іншомовних словах: *атом, шофер.*

3. Чергування [o], [e] з нулем звука: *садок – садка, вікон – вікно, орел – орла, сон – сну.*

У формах окремих слів **о, е** не випадають: *лоб – лоба, мох – моху, рот – рота, лев – лева.*

4. Після **ж, ч, ш, шч** (букви щ), **дж, й** перед м'яким приголосним, а також перед складами з **е** та **и** (яке походить від давньоукраїнського **и**) пишемо **е**:

вечэ́ря, дже́рело, ні́женька, пше́ниця, увéчeрі, че́рнeтка, че́твeртий, ше́стидéнка, щeмі́ти.

Після **ж, ч, ш, шч** (букви щ), **дж, й** перед твердим приголосним, а також перед складами з **а, о, у, и** (яке походить від давньоукраїнського **ы**) пишемо **о**: *вечоре* (пор. *вечэ́ря*), *жонáтий* (пор. *женити*), *іграшок, копійок, пионо* (пор. *пшениця*), *чоловік, чимось, чорний* (пор. *че́рнeтка*), *чотири* (пор. *че́твeртий*), *шостий* (пор. *шести*).

У словах *ложечка – ложечок, книжечка – книжечок* та ін. зберігаємо **е** (**є**).

До найпоширеніших чергувань приголосних звуків під час словозміни належать такі.

Чергування **г, к, х** із м'якими **з, ц, с**:

друг – друзі, перемога – перемозі, кожух – у кожусі.

Г чергується з м'яким **З** у давальному і місцевому відмінках однини іменників жіночого роду першої відміни:

дзига – дзизі, (на) дзизі; гирлига – гирлизі.

Г, к, х чергуються із **ж, ч, ш**:

друг – друже, коза́к – коза́че, пастух – пастуше.

Д чергується із **дж**:

ра́дити – ра́джу; ходити – ходжу.

Чергуються **т – ч; з – ж; с – ш; зд – ждж; ст – шч** (буква щ):

летіти – лечу, ла́зити – ла́жу;

косити – кошу, їздити – їжджу,

постити – пуцу.

Відбувається чергування **б – бл; п – пл; в – вл; м – мл; ф – фл**:

любити – люблю,

ліпити – ліплю

ловити – зловлю

стомити – стомлений

графити – графлю.

3. Уживання м'якого знака.

Буквою **Ь** позначається на письмі м'якість приголосних звуків.

М'який знак пишеться:

1. Після букв **д, т, з, с, дз, ц, л, н** у кінці слова та складу: *мідь, суть, на́морозь, вісь, гедзь, па́лець, крохма́ль, кінь; дядько, молотьба́, близько;*

2. Після **д, т, з, с, дз, ц, л, н і р** у середині слова перед **о**: *дво́готь, тьохкати, сьомий, дзьоб, цьо́го, льон;*

3. Після **л** перед наступною буквою на позначення приголосного: *Га́льченко, Гуцу́льщина, їда́льня, кі́льце́, кова́льський, па́льці, риба́льство;*

4. У суфіксах **-зък-, -ськ, -цьк-**: *близкий, вузький, волинський, донецький; близькість; військо; багачко; по-французькому.*

Ь не пишемо у словах *баский, боязкий, в'язкий, дерзкий, жаский, ковзкий, плаский (пловий), порський, різкий* і в похідних від них утвореннях *боязкість, в'язкість, баско, різко* та ін.;

5. У суфіксах **-еньк-(-а), -еньк-(-о), -оньк-(-а), -оньк-(-о); -еньк-(-ий), -есеньк-(-ий), -ісіньк-(-ий), -юсіньк-(-ий)**: *батенько; голівонька, гарненький, малесенький; свіжісінький; тонюсінький.*

6. У родовому відмінку множини іменників жіночого роду м'якої групи першої відміни на **-я**: *гривень, друкáрень, ідалень, пісень, матриць, робітниця.*

7. В іменниках середнього роду другої відміни на **-нн-(-я), -ц-(-е)**: *бажáнь, знáнь, місць, сердéць і серць.* Але: *бур, зір, Мотр* (після р).

8. У дієслівних формах дійсного та наказового способу: *кóсить, кóсять, робить, роблять, ходить, ходять; будь, будьте, будьмо.*

М'який знак не пишеться:

1. Після **р** у кінці складу або слова: *вір, вірте, гіркий, кобза́р, ларка́, лікар, монастир, переві́р, секретáр, тепéр, тюрма́, школяр, царка* (від царьок).

2. Після **н** перед **ж, ч, ш, щ** і перед суфіксом **-ськ-(-ий)**: *кінчик, промінчик, мéнший, тонший, Уманщина; волинський, громадянський, освітянський, селянський.*

Але: *бриньча́ти, доньчин, няньчин, няньчити* та ін., бо є **ь** у їхніх твірних основах між буквами на позначення приголосних: *бренькати, донька, нянька.*

3. Після **л** у буквособолученнях **-лц-, -лч-**, коли вони походять із **-лк-**: *ба́лка – ба́лці, га́лка – га́лці, Ната́лка – Ната́лці, але: голька – гольці, колька – кольці, шпилька – шпильці.*

4. Після всіх букв на позначення приголосних, крім **л**, якщо за ними стоять інші букви, що передають м'які або напівпом'якшені приголосні: *Бе́ршадь – бе́ршадський, ві́нця, дзв'якнути, кінці́вка, користю, ланцюжо́к, різдвяний, сві́т, свято, слі́д, смі́х, сні́г, сні́п.*

Але: *різьбяр (і різьба́р), тья́ний* і похідні від них: *різьбярство, тья́ність.*

Коли **ь** наявний у формі називного відмінка іменника, то його зберігаємо в усіх інших відмінках; коли ж у називному відмінку **ь** немає, то й в інших відмінках його не пишемо: *ко́лька – ко́лці, дівчино́нка – дівчино́нці, пись́мо – (на) пись́мі, ре́дка – ре́дці, але: га́лка – га́лці, гі́лка – гі́лці, сторі́нка – сторі́нці, па́смо – (у) па́смі.*

4. Після **л** в іменникових суфіксах **-лн-(-о), -илн-(-о)**: *де́ржално, пужално, ці́пно* та ін., але в іменниках зі значенням зменшеності **ь** пишемо *де́ржальце, пужальце* та ін.

5. Між двома однаковими буквами, що позначають м'які приголосні: *волося, гіллястий, життя, каміння, лється, приладдя, сіллю.*

6. Після букв **д, н, т** перед суфіксами **-ченк(-о), -чук, -чишин:** *безхатченко, Пánченко, Фédченко.*

Але після **л** пишемо **ь:** *Гáльченко, Михáльченко.*

7. Після букви **ц** у деяких вигуках (звуконаслідувальних словах): *бац, буц, гоц, клац,* а також у кінці іменників чоловічого роду іншомовного походження: *квари, палац, Суéц, шприц.*

4. Правопис префіксів, суфіксів.

Префікс **с-** пишеться перед буквами на позначення глухих приголосних **к, п, т, ф, х:** *сказáти, спалахнути, сфотографувáти.*

Префікс **з-** (зрідка **із-**) пишеться перед усіма іншими буквами: *збáвити, зробити, зці́пити, зчепити, зшиток; ізжовкнути, ізнов.*

Префікс **з-** уживається переважно перед коренем, що починається голосним звуком: *зекономити, зігну́рвáти, зорієнтувáтися, зумовити.*

Префікс **зі-** пишеться, коли корінь слова починають дві букви на позначення приголосних: *зібгáти, зігрáти, зідрáти, зізнáтися, зіпсувáти, зістáвити, зіткнення.*

Префікс **зі-** вживаємо у словах із коренем, перший склад якого становить звукосполучення губний + й: *зів'ялий, зім'яти, зап'ястися (і сп'ястися)* та ін.

У деяких словах можна паралельно вживати префікси **зі-, зо-:** *зігрівáти і зогрівáти, зімлівáти і зомлівáти, зіпрівáти і зопрівáти, зітліти і зотліти.*

У префіксах **без-, від- між-, над-, об-, перед-, під-, понад-, роз-, через-** кінцевий дзвінкий приголосний перед наступним глухим приголосним не змінюємо: *безкорисливий, безкрайї; відкриття, відстань; міжконтинентáльний, міжпланéтний; надпотужний; обпалити.*

Префікс **пре-** вживаємо в якісних прикметниках і похідних від них прислівниках для вираження найвищого ступеня вияву ознаки: *прегáрний, презавзятий, прекрáсний, премудрий, пречудово,* а також у словах *презирливий, презирство* та словах старослов'янського походження *преосвящéнный, преподобний, престол.*

Префікс **при-** пишемо:

а) у дієсловах, що означають наближення, приєднання, частковість дії, результат дії тощо, та в похідних від них словах: *прибї́гти, приборкати, прибудувáти, привáбити, прикрути;*

б) в іменниках і прикметниках, що вказують на просторове прилягання: *пригірок, приярок, приберéжний, прикордонний;*

в) у прикметниках на означення неповноти ознаки: *приста́ркуватий*.

Префікс **прі-** зберігся тільки у словах *прізви́ско, прізви́ще, прі́рва*.

Префікс **архі-** вживається в іменниках і прикметниках уживаємо *архіва́жливий, архімі́льйонёр, архіскла́дний*.

У назвах церковних звань, титулів і чинів можна вживати префікси **архи-** та **архі-**: архимандрит і архімандрит, архиєрей і архієре́й, архистратиг і архістратиг та ін.

Голосний **и** у префіксі **анти-** не зазнає змін: антиаргуме́нт, антиестетичний, антиінфляці́йний, антиударний.

Голосний **і** префіксі **квазі-** не зазнає змін: квазіглоба́льний, квазіоберта́ння, квазіоптика, квазіплóский, квазіупружність, квазіринок, квазісті́йкість, квазічастинка.

5. Творення фемінітивів і використання їх у професійному мовленні.

Фемінітиви – це група слів жіночого роду за певним станом, професією, посадою, званням тощо. Фемінітиви творяться від іменників чоловічого роду переважно за допомогою суфіксів.

За допомогою суфіксів **-к-, -иц-, -ин-, -ес-** від іменників чоловічого роду.

Найуживанішим є суфікс **-к-**: *авторка, дизайнерка, редакторка*.

Суфікс **-иц-** додається до основ із суфіксом **-ник**; *порадниця*.

із суфіксом **-ень-**: *учениця*.

Суфікс **-ин-** сполучаємо з основами:

на **-ець**: *кравчиня, плавчиня, продавчиня*;

на приголосний звук: *майстриня, філологиня, лемкиня*.

Суфікс **-ес-** рідковживаний: *дияконеса, патронеса, поетеса*.

6. Правопис слів разом, окремо, через дефіс.

Складні слова утворюються на основі різних способів словотворення і пишуться разом, окремо і через дефіс. Складні слова можуть утворюватися за допомогою сполучних звуків (**о, е, и**) і без них. Складні слова утворюються з двох і більше основ (слів).

Разом пишуться:

1) складноскорочені слова (мішані та складові аббревіатури) й похідні від них: *адмінресурс, адмінреформа, бухоблік, власкор, виконроб, інофірма, інвестпроект, інформце́нтр, Кабмін, комба́т, медперсона́л, нардéп, Нацба́нк*;

2) слова з першими часто вживаними іншомовними частинами на голосний і приголосний: **абро-, авіа-, авто-, агро-, аеро-, аква-, алко-, арт-, астро-, аудіо-, біо-, боди-, боді-** (перед голосним), **веб-, геліо-, гео-, гідро-, дендро-, екзо-, еко-, економ-, етно-, євро-, зоо-, ізо-, кібер-, мета-, метео-,**

моно-, мото-, нарко-, нео-, онко-, палео-, пан-, пара-, поп-, прес-, псевдо-, смарт-, соціо-, теле-, фіто-, фолк- (фольк-), фоно- та ін.:

авіарейс; автовідповідач; агробізнес; аерометод; акватехніка; геліоцентр; геополітика; гідропарк; дендропарк; зоосад; панамериканський; паранаука, паранормальний; попмузика; пресконференція;

так само пишемо слова з питомими українськими частинами **іно- (іншо-, інако-), лже-:** *іновірець, іншовірець, іншоїумець, інакодумець; лжепророк, лжесвідок.*

Якщо іншомовні частини приєднані до власної назви або аббревіатури, то між ними ставимо дефіс: *пан-Європа, псевдо-Фаяуст; веб-API, псевдо-ФОП;*

3) слова з першою іншомовною частиною, що визначає кількісний вияв чого-небудь (вищий від звичайного, дуже високий, слабкий, швидкий та ін.): **архі-, архи-, блиц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флеш-:**

архіскладний, гіпермаркет; екстраклас; макромолékула; максіодяг; мідіодяг; мікроорганізми, мікрохвилі, мікрочастінка; мініблók, мінідиск, мінікомп'ютер; мультимільйонер.

У частинах **максі-, міді-** кінцевий **і** перед приголосним наступного слова не переходить в **и:** *максімóда, максісукня, мідімóда, мідіспідниця.*

Частина **топ-** із числівниками не поєднувана.

Якщо такі іншомовні частини приєднані до власної назви або аббревіатури, то їх пишемо з дефісом: *Супер-Шмідт, мікро-ЕОМ, міні-ПК, флеш-BIOS;*

4) слова з першою іншомовною частиною **анти-, віце-, екс-, контр-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-:** *антивірус; віцеконсул, ексміністр, експрезидент, ексчемпіонка; контрадмірал, контрудар; лейбгвардієць, лейбмедик; оберлейтенант, обермайстер, оберофіцер, оберпрокурор; штабскапітан.*

Із власними назвами та аббревіатурами частини **анти-, екс-** пишемо з дефісом: «**Анти-Дюринг**»; *екс-Югославія; анти-АВН, екс-НДР.*

У компонента **анти-** кінцевий **и** перед голосним наступного слова не переходить в **і:** *антиелектрон, антиімперіалістичний, антиінфекційний, антиінфляційний, антиісторичний, антиокислювач, антиурядовий.*

5) слова, першою частиною яких є кількісний числівник, записаний словом: *двобічний, двоокий, півтораметровий, сімдесятиріччя, сорокарічний, сторіччя, тривідсотковий, трикутник, триярусний.*

З дефісом пишуться:

1) слова, утворені повторенням того самого дієслова, що виражають інтенсивну дію: *писав-писав, робив-робив,* або прикметника чи прислівника,

що передають високий ступінь вияву ознаки: *білий-білий, багáто-багáто, далéко-далéко, легéнький-легéнький, лéдве-лéдве*;

2) слова, утворені внаслідок поєднання:

а) слів-синонімів: *гидко-бридко, зроду-віку, тишком-нишком, чáсто-густо*;

б) слів-антонімів: *більш-мéнш, видимо-невидимо, купівля-продаж*;

в) близьких за значенням слів, що передають єдине поняття: *бáтько-мáти (батьки), хлiб-сiль (їжа)*;

г) слів із тим самим коренем, але з різними закінченнями, префіксами чи суфіксами: *великий-превеликий, з дáвніх-давén, з дiда-пράдiда, мáло-помáлу, повiк-вiки, рáдий-радiсiнький, сила-силéнна*.

Два однакові іменники або числівники, один з яких має форму називного відмінка, а другий – орудного, пишемо окремо: *кiнeць кiнцeм, однiм однá, честь чeстю, чин чином*;

3) слова, що означають приблизність: *день-другий, не сьогодні-зáвтра, три-чотири*.

Поєднання слів зі значенням приблизності або певних числових меж можуть складатися також і з двох числівників, позначених цифрами, між якими ставимо тире: *3 – 4 днi, учнi 8 – 10 клáсiв*;

4) складні вигуки і звуконаслідування, утворені повторенням того самого звукосполучення: *йй-богу, йй-пráво; гей-гéй, те-те-тe, ого-го-го*;

5) скорочення з належними до них цифрами: *Ан-124, Ан-225, БУ-1, ДС-3, ЖЕК-9, Зеленбóд-4, Су-53, Ту-154, Як-42*;

б) числівниково-буквені найменування класів, будинків, корпусів, поштових відділень та ін.: *7-А клас, 10-В клас, будинок № 28-Г, корпус 3-А; Киiв-1*;

7) буквені нарощення на цифри: *90-тi роки ХХ ст., 40-вi роки ХХ ст.; 2-й ряд, 2-га прогрáма, 2-ге повiдомлення; 7-й ряд, 7-ма вистáва, 7-ме завдáння; 3-й рядок, 3-тя особа, 3-тe завдáння; 1-й абзáц, 1-ша особа, 1-ше звeрнення; 1,5%-й прибуток, 1,5%-ва компенсацiя*;

8) ініціальну аббревіатуру, написану великими або малими буквами кирилиці чи латиниці, з будь-яким словом: *ВiЛ-iнфeкцiя, ВiП-зáла, ДНК-анáлiз, ДНК-експертiза, e-декларувáння, e-декларáцiя; пiн-код, PIN-код, смс-повiдомлення, sms-повiдомлення*;

9) дві ініціальні аббревіатури, написані великими буквами: *ВiЛ-СНiД*;

10) слова-терміни, до складу яких входить буква алфавіту: *П-подiбний, Т-подiбний*;

11) деякі слова за традицією: *карт-блáни, стáтус-кво* та ін.

Складні іменники

№	Разом	Через дефіс
1	Утворені з трьох і більше складових частин: <i>автомотоспорт</i>	Утворені з двох іменників без сполучних звуків: - що означають протилежні за змістом поняття: <i>купівля-продаж, розтяг-стиск</i>
2	Утворені шляхом поєднання за допомогою сполучного звука двох або кількох основ: дієслово + іменник: <i>вертоліт, бурелом, життєпис, горицвіт, Перебийніс</i>	- що означають спеціальність, професію, державну посаду: <i>лікар-еколог;</i> - на позначення казкових персонажів: <i>Лисичка-Сестричка</i>
3	Утворені поєднанням прикметника й іменникової основи за допомогою сполучних звуків: <i>чорногуз</i>	- складаються з назв близьких за змістом або повторюваних понять: <i>батько-мати, з діда-прадіда</i>
4	Утворені за допомогою сполучного звука від двох іменникових основ: <i>лісостеп, носоріг, автотраса</i> (але <i>людино-день</i>)	- що означають складні одиниці виміру: <i>кіловат-година</i> - що означають назви рослин: <i>розмай-зілля, мати-й-мачуха</i>
5	Утворені з кількісного числівника (Р. в.) + іменник: <i>п'ятдесятиріччя, двохтонка</i> (але <i>12-річка</i>)	- в яких перше слово підкреслює певну ознаку предмета, названого другим словом: <i>стоп-кран</i>
6	Усі складноскорочені слова: <i>профспілка, земвідділ</i>	Складні прізвища, географічні назви, іншомовні назви проміжних сторін світу: <i>Переяслав-Хмельницький, норд-вест</i>

Складні прикметники

№	Разом	Через дефіс
1	Утворені від складних іменників, що пишуться разом: <i>лісостеповий</i>	Утворені від складних іменників, що пишуться через дефіс: <i>віце-президентський</i> (<i>віце-президент</i>)

2	Утворені від іменника та узгодженого з ним прикметника: <i>народнопоетичний</i> (народна поезія)	Утворені з двох і більше основ, що називають не підпорядковані одне одному поняття: <i>науково-технічний</i> (наука і техніка)
3	З другою дієслівною частиною: <i>волелюбний, деревообробний</i>	Означають поєднання двох кольорів чи смакових відчуттів; якість з додатковим відтінком: <i>сіро-голубий, кисло-солодкий</i> (але <i>жовтогарячий, червоногарячий</i>)
4	Утворені від сполучення числівника з іменником: <i>п'ятиповерховий</i> (але <i>5-річний</i>)	В яких перша частина закінчується на -ико(-іко) : <i>історико-культурний, механіко-математичний</i>
	Утворені від сполучення прислівника з прикметником або дієприкметником: <i>важкохворий, вищезгаданий</i>	З першою частиною військово- , воєно- : <i>військово-морський</i>
	Складні прикметники, в яких смислове навантаження передається останньою складовою частиною: <i>вузькодіалектичний</i>	Якщо утворені з повторюваних або споріднених основ: <i>давній-предавній, синій-синій</i> - походять від проміжних сторін світу: <i>південно-східний</i>

Складні прислівники

№	Разом	Окремо	Через дефіс
1	Утворені сполученням прийменника з повнозначним частинами мови: <i>увечері, злегка, удвох, навіщо, передусім</i>	Прислівникові сполуки, утворені з прийменника й іменника, в яких іменник зберігає своє лексичне значення і граматичну форму. Особливо коли між прийменником та іменником можливе означення цього іменника: <i>без відома (без <u>мого</u> відома), без</i>	Утворені від прикметників і займенників за допомогою прийменника-префікса по- і суфіксів -ому (-ему), -к(и) : <i>по-батьківському, по-людськи</i>
2	Утворені сполученням кількох прийменників з будь-якою частиною мови:		Утворені прийменником-префіксом по- та порядковим

	<i>вдосвіта, завширишки, позаторік</i>	<i>жально (без великого) жально</i>	числівником: <i>по-перше, по-третє</i>
3	Утворені з кількох основ: <i>босоніж, ліворуч</i>	Що складаються з двох іменників, з яких 2-й вживається з прийменником: <i>рік у рік, з дня на день, час від часу</i>	Утворені повторенням слова (із службовою частиною мови або без): <i>будь-що-будь, ледве-ледве, десь-інде</i>
4	Утворені сполученням часток <i>аби-, ані-, де-, чи-, що-, як-</i> із будь-якою частиною мови: <i>абикуди, деколи, щоночі, чимало</i>	Утворені сполученням прийменника з прикметником: <i>в основному; в цілому</i> З прийменника <i>по</i> і збірного числівника: <i>по двоє, по четверо</i>	Утворені за допомогою часток <i>будь-, небудь, казна-, хтозна-, -то:</i> <i>будь-де, куди-небудь, десь-то</i>

Потрібно розрізнати прислівники, утворені з прийменників або часток і різних частин мови, від прийменників або часток та іменників (прикметників тощо), коли останні зберігають у реченні свої функції як повнозначні частини мови, тому і пишуться окремо.

Він повернув убік. - Ударив у бік.

Нагадав йому вдруге. – Набери води в друге відро.

Вивчи вірш напам'ять. – Подарунок на пам'ять.

7. Написання пів-, напів-, полу-.

1. Складні іменники з першою частиною **напів-, полу-** пишуться разом.

Наприклад: *напівавтомат, напівімля, напівлюдина, напівмавпа, напівпітьма, напівправда, напівфабрикат; полудрабок, полукіпок, полумисок.*

2. Невідмінюваний числівник **пів** зі значенням «половина» з наступним іменником – загальною або власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо окремо: *пів аркуша, пів відрá, пів години, пів літра, пів міста, пів огірка, пів острова, пів яблука, пів ями, пів ящика; пів Європи, пів Києва, пів України.*

3. Якщо **пів** із наступним іменником у формі називного відмінка становить єдине поняття і не виражає значення половини, то їх пишемо разом:

півáркуш, південь, півзáхист, півколо, півкуля, півмісяць, півоберт, півовáл, півострів.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2

ГРАМАТИКО-ОРФОГРАФІЧНІ НОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ І ДОТРИМАННЯ У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ

Питання для обговорення семінарського заняття

1. Уваги до правопису іменника.
2. Особливості ступенювання прикметників.
3. Складні випадки відмінювання і правопису числівника.
4. Правописні особливості вживання займенника.
5. Відмінювання і правопис дієслів.
6. Правопис слів іншомовного походження.
7. Правопис власних назв.

Література: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20.

1. Уваги до правопису іменника

В орудному відмінку однини іменники першої відміни мають закінчення:

-ОЮ – твердої групи: весною, книгою, книжкою, перемогою, фабрикою;

-ЕЮ – м'якої та мішаної груп: землею, відмінницею, суддею, кручею;

-ЄЮ – після голосного, м'якого знака та апострофа: надією, сім'єю.

У родовому відмінку однини іменники чоловічого роду II відміни залежно від їх лексичного значення мають закінчення **-а(-я)**, чи **-у(-ю)**.

Закінчення -а(-я) мають такі групи іменників:

1) назви істот у звичайній та зменшено-пестливій формі: академіка, абітурієнта, воїна, делегáта, тесляра, учителя, священника, Богдána, Олексáндра, Тарáса;

2) назви неістот у звичайній та зменшено-пестливій формі, що позначають конкретні предмети, зокрема:

а) назви дерев: береста, дубка, клéна, ясеня;

б) назви технічних реалій, машин та їх деталей: електрока́ра, ескалáтора, комп'ютера, літака́, монітора, мотора, потяга, тра́ктора;

в) терміни іншомовного походження, які позначають предмети, структурні елементи, геометричні тіла та їхні частини, математичні, лінгвістичні поняття: а́тома, еле́мента, інтегра́ла, квадра́та, суфікса, інтерфі́кса;

г) українські за походженням безафіксні та суфіксальні іменники-терміни: відмі́нка, дода́тка, займе́нника, знаме́нника, іме́нника, прикме́тника, але: веду, роду, скла́ду, способу;

г) назви одиниць вимірювання довжини: кіломе́тра, ме́тра або маси: гра́ма, кілогра́ма;

д) назви відрізків часу, днів тижня і місяців: дня; ві́торка, понеде́лка; листопа́да, місяця, сі́чня, але: ві́ку, листопа́ду (явище природи), року (сукупність місяців, тижнів і днів), поясу (смуга фізичних об'єктів, частина поверхні земної кулі), а також числові назви: десятка, мі́льйона, мі́льярда;

е) назви грошових знаків: долара, фра́нка, це́нта;

є) назви органів і частин тіла: живота, кишківни́ка, носа, па́льця, скелета, суглоба, але стравоходу та ін.;

ж) назви житлових приміщень, сільськогосподарських і технічних будівель та їхніх частин, архітектурних деталей: бара́ка, коми́на, одві́рка, підда́шка, флі́геля, але: підму́рку, покою;

з) назви предметів побуту: ножа́, ча́йника, черпака́; дива́на, сті́льчика;

и) назви одягу і взуття: дже́мпера, жупа́на, піджака́, плаща́, све́тра;

і) назви виробів із борошна: батона, калача́, рогали́ка;

ї) назви церковних реалій: іконоста́са, ві́тара;

к) назви населених пунктів із суфіксами *-ськ-*, *-цьк-*, *-ець-*, формантами *-бург-*, *-град-* (*-город-*), *-піль-* (*-поль-*), *-мир-*, *-слав-*, *-фурт-*: Трускавця, Вишгорода, Миргорода, Борисполя, Тернополя)

л) назви річок, населених пунктів і різних географічних назв із наголосом у родовому відмінку на кінцевому складі та із суфіксами присвійності *-ів-* (*-ів-*), *-ев-* (*-ев-*), *-ов-*, *-ин-* (*-ін-*), *-ач-*, *-ич-*: Дніпра́, Дністра́, Збруча́, Дінця, Інгульця, лише в окремих іменниках з наголосом на корені: Вовка, Довжика, Малого Куяльника.

Закінчення -у(-ю) мають такі групи іменників:

1) абстрактні іменники чоловічого роду:

а) назви якостей і властивостей: герої́зму, націоналі́зму, патріотизму;

б) назви почуттів, хвороб: болю, жалю, жаху, сну, сорому, стиду (і стида́);

в) назви процесів, станів, властивостей, явищ суспільного життя, загальних понять: ана́лізу, бі́гу, ві́дгуку, за́пису, заробі́тку, але: ривка́, стрибка́;

г) назви філософських, літературознавчих та інших наукових понять: абсолю́ту, абсурду, дисона́нсу, а́кту, доста́тку, е́кскурсу, е́кспорту, ідеа́лу та ін.;

г) назви явищ природи: вихору, вітру, вогню, граду, грому, але Вітра, Мороза як персоніфікованих явищ;

д) назви віртуальних (соціальних та ін.) мереж: інстаграму, телеграму, фейсбуку, ютубу і под.

2) іменники на позначення сукупності істот: батальйону, взводу, дивізіону, електорату, оркестру, полку, хору (але з наголосом на останньому складі табунá);

а) дерев, кущів: гаю, лісу, саду, але садка;

б) трав'янистих рослин: барвінку, бузку, гороху, кропу, (але вівса);

в) предметів побуту: одягу, реманенту, товару;

г) сортів плодкових дерев: кальвілю та ін.;

3) іменники на позначення установ, закладів, організацій, об'єднань держав та ін.: інституту, коледжу, ліцею, маркету, музею, університету, але блока (механізм або камінь);

4) назви спортивних ігор і танців: альпінізму, баскетболу, бейсболу, боксу, боулінгу, волейболу, але: гопакá, козакá (танець), серфінга (спортивне знаряддя);

5) іменники – назви просторових понять та їхніх різновидів: байраку, валу, лиману, світу, степу, краю, небокраю, ручаю, але: горба, хутора;

б) назви різних споруд і будинків, зокрема й військових, приміщень та їхніх частин, різних просторових комунікацій: бастіону, вігваму, вокзалу, гуртожитку, ганку, даху, заводу, залу, замку, інтернату, коридору, але (переважно з наголосом на закінченні): бліндажа́, гаража́, куренню, млина́, сажá, хліва́; обидва закінчення – -а (-я) та -у (-ю) – мають іменники: моста́ (конкретний предмет) і мосту (цілісність), подібно: парканá і паркáну, плота́ і плоту, стола́ і столу.

7) назви річок, озер, гір, островів, півостровів, країн, областей і т. ін., крім назв із наголосом у родовому відмінку на кінцевому складі та із суфіксами присвійності -ів- (-їв-), -ев- (-єв-), -ов-, -ин- (-ін-), -ач-, -ич-,: Бугу, Гáнгу, Дуна́ю, Нілу, Ре́йну, Се́йму, Стèру, Стрèю; Байка́лу, Сві́тязю;

8) більшість складних безсуфіксних слів (крім назв істот): водогону, вододілу, газогону, живопису, родоводу, рукопису, але: електровоза, паропла́ва;

9) назви населених пунктів, крім назв населених пунктів із суфіксами -ськ-, -цьк-, -ець-, формантами -бург-, -град- (-город-), -піль- (-поль-), -мир-, -слав-, -фурт-: Амстерда́му, Гомелю́, Лондону́, Мадриду́, Парижу́. Примітка. Ці іменники можуть мати і варіантне закінчення – -а(-я): Амстерда́ма, Гомеля́, Ліверпуля́, Лондона́, Мадрида́, Парижа́, Чорноби́ля;

10) більшість префіксальних іменників із різними значеннями (крім назв істот): відгуку, заробітку, за́пису, затору, побуту.

У низці іменників зміна закінчення, що ґрунтована на протиставленні конкретних та абстрактних іменників, а також іменників зі значенням сукупності, передає значення слова:

акта (документ) – акту (дія),
алма́за (коштовний камінь) – алма́зу (мінерал),
апа́ра́та (прилад) – апа́ра́ту (установа),
бала (одиниця вимірювання) – ба́лу (святковий вечір),
блока (частина споруди, машини) – блоку (об'єднання держав),
бора (свердло) – бору (хімічний елемент),
борта (край одягу, посуду) – борту (судно),
була́та (зброя) – була́ту (сталь),
вала (деталь машини) – ва́лу (насип),
дзвона (інструмент) – дзвону (звук),
До́ха/до́ха (безплотна надприродна істота; безсмертна, нематеріальна основа істоти) – до́ху (здібність, властивість, стан, зміст і напрям; процес),
елеме́нта (конкретне) – елеме́нту (абстрактне),
звука (термін) – звуку (процес),
іме́йла (поштова електронна скринька) – іме́йлу (система електронної пошти),
інструме́нта (одиничне) – інструме́нту (збірне),
каменя (одиничне) – ка́меню (збірне),
клена (предмет) – клену (просторове поняття),
корпуса (тулуб) – корпусу (сукупне),
листа́ (одиничне) – листу (збірне),
листопа́да (місяць) – листопа́ду (процес),
органа (частина тіла) – органу (установа),
оригіна́ла (особа) – оригіна́лу (документ),
папе́ра (документ) – папе́ру (матеріал),
потяга (поїзд) – потягу (почуття),
пояса (предмет) – поясу (просторове поняття),
прида́тка (відросток) – прида́тку (додаток),
рахунка (документ) – рахунку (дія),
сирка́ (сиркова маса) – сирку (зменшене до сир),
соняшника (рослина) – соняшнику (насіння),
ста́на (технічний термін) – ста́ну (музичний термін),
телефона (апарат) – телефону (вид зв'язку),
те́рміна (слово) – те́рміну (строк),
фактора (маклер) – фа́ктору (чинник),
феномена (особа) – феномену (явище),

шаблону (пристрій; кресленик) – шаблону (зразок),
шлунка (орган травлення) – шлунку (страва; фізіологічна потреба в їжі).

В орудному відмінку однини іменники III відміни набувають закінчення -ю і пишуться так:

1) якщо основа іменника закінчується одним приголосним (крім губного та р), то після голосного перед закінченням цей приголосний подовжується: сілля, вісся, галуззя, міцця, ніччю;

2) якщо основа слова закінчується двома приголосними, то подвоєння не відбувається: радістю, гідністю;

3) якщо основа іменника закінчується на б, п, в, м, ф, р, то ставиться апостроф: любов'ю, матір'ю.

2. Особливості ступенювання прикметників

Ступені порівняння прикметників – це лексико-граматична категорія якісних прикметників, що показує ступінь внутрішньої якості, зовнішньої ознаки предмета. У граматиці ступені порівняння виражаються за допомогою суфіксів, префіксів, або окремих слів. Афіксальні форми ступенів порівняння називаються синтетичними (простими), а ступені порівняння, утворені за допомогою додаткових слів, аналітичними (складеними).

В українській мові розрізняють вищий і найвищий ступені порівняння прикметників. В академічному виданні названо третій ступінь порівняння – нульовий, звичайна форма прикметника. Наприклад: *зелений – зеленіший, найзеленіший; добрий – добріший – найдобріший.*

Не всі якісні прикметники мають ступені порівняння. Не мають ступенів порівняння прикметники:

1) що означають масть тварин (*буланій, гнідий, чалій, вороній, сизий*);

2) на означення кольору, які утворені на основі кольорової схожості з іншими предметами (*вишневий, шоколадний, янтарний, малиновий*);

3) що виражають сталі, остаточні ознаки (*німий, глухий, босий, хворий*);

4) складні прикметники (*темно-червоний, блідо-рожевий, червоногарячий*);

5) що перейшли із присвійних у якісні (*заяча душа, материнська ласка, орлиний погляд*).

Вищий ступінь порівняння вказує на вищу міру ознаки у порівнянні з іншими. Вищий ступінь прикметників виступає у двох формах – простій (синтетичній) і складній (аналітичній).

Проста форма твориться від початкової форми прикметника за допомогою суфіксів -ш-, -іш-. Наприклад:

Швидкий – швидіший   густий – густіший

Чорний – чорніший   зелений – зеленіший
Легкий – легший   різкий – різкіший.

Деякі прикметники вищого ступеня порівняння утворюються від інших основ: великий – більший, малий – менший, гідний – кращий, поганий – гірший.

Під час утворення простої форми вищого ступеня порівняння відбуваються певні зміни:

- випадають суфікси **-к-, -ок-, -ек-**: *рідкий – рідший, далекий – дальший, широкий – ширший;*

- приголосні **г, з, ж** разом із суфіксом **-ш-** змінюються на **-жч-**: *вужкий – вужчий, низький – нижчий, дорогий – дорожчий.*

- приголосний **с** разом із суфіксом **-ш-** змінюється на [шч] **-щ-**: *високий – вищий, красивий – кращий.*

Складна форма утворюється аналітично – додаванням слів *більш / менш* до початкової форми прикметника: *більш рідкий, менш далекий.*

Найвищий ступінь порівняння вказує, що даному предмету властива ознака чи якість у найбільшій мірі, яка може позначатися прикметником.

Проста форма твориться за допомогою префікса **най-**, що додається до простої форми вищого ступеня порівняння:

Рідніший – найрідніший

Червоніший – найчервоніший

Складна форма твориться додаванням часток **як-, що-** до простої форми найвищого ступеня порівняння. Частки виступають у формі префікса і пишуться разом. Наприклад:

Найрідніший – якнайрідніший

Найкращий – щонайкращий

Складена форма найвищого ступеня порівняння твориться додаванням слів *найбільш / найменш* до звичайної форми прикметників:

Рідний – найбільш рідний

Червоний – найменш червоний

3. Складні випадки відмінювання і правопису числівника

Особливості походження числівників, специфіка їх формування як окремої лексико-граматичної категорії, складна структурна організація числових назв спричинилися до того, що числівники мають розгалужену систему відмінювання. Кількісні числівники не мають граматичної категорії числа, оскільки вже своїм лексичним значенням виражають поняття числа.

Числівник *один* відмінюється за родами, числами, відмінками (*один місяць, одна дівчина, одне вікно*). У множині вживаються тільки тоді, коли поєднуються із множинними іменниками (*одні ворота, вила, двері*).

Числівник *два* має ознаки роду тільки при іменниках в Називному і Знахідному відмінках: *два кілометри, дві машини*. У непрямих відмінках родових ознак не має: *двох кілометрів, двох машин*.

Числівники *три, чотири* відмінюються за таким зразком:

<i>Н. в.</i>	<i>три</i>	<i>чотири</i>
<i>Р. в.</i>	<i>трьох</i>	<i>чотирьох</i>
<i>Д. в.</i>	<i>трьом</i>	<i>чотирьом</i>
<i>З. в.</i>	<i>трьох</i>	<i>чотирьох</i>
<i>О. в.</i>	<i>трьома</i>	<i>чотирма</i>
<i>М. в. (на)</i>	<i>трьох</i>	<i>чотирьох</i>

Окремий різновид відмінювання утворюють числівники від *п'яти до двадцяти*, а також числівники *тридцять, п'ятдесят – вісімдесят*. Усі названі числівники в непрямих відмінках, крім знахідного, мають паралельні форми. У складних числівниках на позначення десятків змінюється лише друга частина. Наприклад:

<i>Н. в. п'ять</i>	<i>одинадцять</i>	<i>п'ятдесят</i>
<i>Р. в. п'яти</i>	<i>одинадцяти</i>	<i>п'ятдесяти</i>
<i>п'ятьох</i>	<i>одинадцятьох</i>	<i>п'ятдесятьох</i>
<i>Д. в. п'яти</i>	<i>одинадцяти</i>	<i>п'ятдесяти</i>
<i>п'ятьом</i>	<i>одинадцятьом</i>	<i>п'ятдесятьом</i>
<i>З. в. Н. або</i>	<i>Р. в.</i>	
<i>О. в. п'ятьма</i>	<i>одинадцятьма</i>	<i>п'ятдесятьма</i>
<i>п'ятьома</i>	<i>одинадцятьома</i>	<i>п'ятдесятьома</i>
<i>М. в. (на) п'яти</i>	<i>одинадцяти</i>	<i>п'ятдесяти</i>
<i>п'ятьох</i>	<i>одинадцятьох</i>	<i>п'ятдесятьох</i>

У складних числівниках на позначення сотень змінюється всі частини:

<i>Н. в. двісті</i>
<i>Р. в. двохсот</i>
<i>Д. в. двомстам</i>
<i>З. в. Н. або Р. в.</i>
<i>О. в. двомастами</i>
<i>М. в. (на) двохстах</i>

Числівник *сорок, дев'яносто, сто* мають дві відмінкові форми, що творяться за допомогою нульового закінчення і флексії **-а**: *сорок, сорока*. Числівники *тисяча* відмінюються як іменники І відміни мішаної групи, а

мільйон, мільярд – як іменники чоловічого роду II відміни твердої групи, *нуль* – як іменник II відміни м'якої групи.

У складених числівниках відмінюється кожна складова частина і пишуться вони окремо.

Н. в. дев'яносто чотири

Р. в. дев'яноста чотирьох

Д. в. дев'яноста чотирьом

З. в. дев'яносто чотири

О. в. дев'яноста чотирма

М. в. (на) дев'яноста чотирьох

Порядкові числівники відмінюються, як прикметники твердої групи (числівник *третій* – як прикметник м'якої групи). Вони мають рід, число, відмінок, ці граматичні категорії залежні від іменника, з яким вони синтаксично об'єднані.

Н. в. другий   *третій*

Р. в. другого   *третього*

Д. в. другому   *третьому*

З. в. другого   *третього*

О. в. другим   *третім*

М. в. (на) другому   *третьому*

Складні порядкові числівники, що закінчуються на *-тисячний, – мільйонний, -мільярдний*, пишуться разом. Вони можуть мати більше двох коренів (*стотридцятисемитисячний*). У складених числівниках відмінюється тільки останнє слово. Наприклад: *п'ять тисяч двадцятий, п'ять тисяч двадцятого, п'ять тисяч двадцятому*.

4. Правописні особливості вживання займенника

Заперечні займенники вказують на відсутність особи, предмета, їхніх ознак чи кількості. Заперечні займенники утворюються від питально-відносних займенників за допомогою частки *ні*. Наприклад: *ніхто, ніякий, нічий, ні з ким, ні до кого*.

Заперечні займенники пишуться з часткою *ні*:

- разом, якщо між ними не стоїть прийменник: *нікого, нічому, ніхто, ніякий*;

- окремо, якщо між часткою та займенником стоїть прийменник всі три слова пишуться окремо: *ні до кого, ні на чому, ні в якому*.

Неозначені займенники вказують на невизначені особи, предмети, їхні ознаки, кількість: *казна-що, абиякий, будь-кого*. Неозначені займенники утворюються від питальних займенників за допомогою часток *аби-, де-, казна-*

, *хтозна-*, *будь-*, які в слові виступають префіксами, та часток *-сь*, *-небудь*, які в слові є суфіксами: *абищо*, *будь-який*, *казна-ким*, *хтозна-чим*, *хтось*.

Неозначені займенники пишуться:

- разом із частками *аби-*, *де-*, *-сь*: *абиякий*, *декотрі*, *когось*;
 - через дефіс із частками *будь-*, *-небудь*, *казна-*, *хтозна-*: *будь-який*, *хто-небудь*, *казна-що*, *хтозна-чим*.

- окремо, якщо між часткою та займенником стоїть прийменник: *аби з ким*, *де з ким*, *казна з чим*, *хтозна у кого*, *будь про що*.

5. Відмінювання і правопис дієслів

Особові форми властиві дієсловам теперішнього і майбутнього часу дійсного способу та дієсловам наказового способу. Кожна особова форма має мовне вираження у відповідних особових закінченнях.

Особа	Однина	Множина
<u>I</u>	-у (-ю): <i>несу, люблю, танцюю</i>	-емо (ємо), имо (-їмо), -імо (ім): <i>несемо, любимо, співаємо, стоїмо, підкреслимо, підкреслім</i>
<u>II</u>	-еш (єш), -и-иш (їш): <i>ведеш, робиш, читаєш, стоїш, несеш, пишеш</i>	-ете (єте), -ите (їте), -іть, -те: <i>несете, читаєте, робите, стоїте, несіть, сядьте</i>
<u>III</u>	-е (-є), -ить (їть): <i>веде, бере, носить, стоїть</i>	-уть (-ють), ать (-ять): <i>беруть, несуть, малюють, кричать</i>

У дієсловах теперішнього часу і в простій формі майбутнього часу наявне чергування приголосних в основі дієслів.

1. У I дієвідміні

г, к, х - ж, ч, ш

могти теперішній час: *можу, можеш, може*

майбутній час: *зможу, зможеш, зможе*

колихати теперішній час: *колишу, колишеш, колишемо*

майбутній час: *поколишу, поколишуть*

з-ж *мазати* *мажу, вимажу*

с-ш *писати* *пишу, випишу*

2. У дієслова II дієвідміні відбувається чергування приголосних лише в I особі однини. Наприклад, *радити* – *раджу*; *летіти* – *лечу*; *возити* – *вожу*; *носити* – *ношу*.

3. У II дієвідміні відбувається чергування губних з губними і Л. (з'являється, вставний л). Наприклад: *любити* – *люблю*, *спати* – *сплю*, *ловити* – *ловлю*, *графити* – *графлю*, *тямити* – *тямлю*.

6. Правопис слів іншомовного походження

У словнику української літературної мови є частина слів, запозичених з інших мов. Іншомовні слова підпорядковуються у мові її фонетичній і граматичній системам. Написання букв **и – і – ї – е – є**, вживання апострофа і знака м'якшення, подвоєння в словах іншомовного походження визначається орфографічними нормами української літературної мови.

Буква **И** пишеться:

- у загальних назвах після букв **д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р** перед наступним приголосним (крім **й**): *цифра, титан, диплом*;

- у давно засвоєних словах після **б, п, в, м, ф, р, г, к, х, л, н**: *лимон, спирт*;

- у географічних назвах із кінцевими **-ика, -ида**: *Африка, Америка, Флорида*;

- у географічних назвах після **дж, ж, ч, ш, щ, ц** перед приголосним: *Вірджинія, Алжир, Чилі*;

- у географічних назвах після **р** перед приголосним (крім **й**): *Париж, Рим* (але *Австрія, Ріо-де-Жанейро*);

- у деяких словах за традицією: Бразилія, Ватикан, Єгипет, Єрусалим, Кордильєри, Медина, Палестина, Сардинія, Тибет та в похідних від них.

Буква **І** пишеться:

- на початку слова: *інвестиція, ігнорувати, Індія, Іспанія*;

- після приголосного перед голосними та буквами **є, ї, й**: *аксіома, артерія, геніальний*;

- в іменах і прізвищах після приголосного перед наступним приголосним і в кінці слова: *Дідро, Овідій, Річард; Анрі, Россіні*.

- у географічних назвах після приголосних, крім **дж, ж, ч, ш, щ, ц** і **р**, перед наступним приголосним, крім **[j]**, і в кінці слова, а також у похідних прикметниках: *Лісабон, Ніл, Сідней, Міссісіпі, Сомалі*;

- після приголосних у кінці слова: *візаві, журі, мерсі, парі, попурі*;

- у всіх інших словах після **б, п, в, м, ф, г, к, х, л, н** перед наступним приголосним: *бізнес, пілот, фінанси*;

- після приголосних у кінці невідмінюваних слів: *таксі, поні, мерсі*.

Буква **Ї** пишеться

- після букв, що позначають голосні звуки: *мозаїка, атеїст, руїна, інтуїція*.

Буква **Е** пишеться:

- після літер, що позначають тверді приголосні: *декан, легенда*;

- після голосних **а, о, у** в середині слова: *проект, поет* (але *траєкторія*);

- на початку слова залежно від вимови: *етап, експеримент*;

- в іншомовних префіксах: *денаціоналізація, реконструкція*.

Буква Є пишеться:

- після апострофа, знака м'якшення, букв *е, є, і, й* в середині слова: *п'єдестал, п'єса, порт'єра, гігієна*;

- на початку слова залежно від вимови: *Європа, Євпаторія*.

Апостроф пишеться:

1. Після **б, п, в, м, ф, ж, ч, ш, г, к, х, р** перед **я, ю, є, ї**, що позначають два звуки: *інтерв'ю, бар'єр, кар'єра*;

2. Після префіксів, що закінчуються на твердий приголосний, перед **ю, є**: *суб'єкт, ін'єкція, ад'ютант*.

Апостроф не пишеться:

1. Якщо **я, ю** позначають м'якість попереднього приголосного і передають один голосний: *бюджет, бязь, Гюго, тюре*.

2. Перед **йо**: *курйоз, серйозний*.

М'який знак вживається:

- перед **я, ю, є, ї**, що передають звукосполучення [йа], [йю], [йе], [йї]: *досьє, альянс, Мольєр*;

- перед **йо**: *бульйон, сеньйор*;

- після **л** перед приголосним та в кінці деяких слів за традицією або відповідно до вимови: *ательє, Нельсон*;

- відповідно до вимови у кінці слів: *Рафаель, магістраль* (але *шприц*).

Подвоєння приголосних

1. У загальних назвах букви на позначення приголосних звичайно не подвоюються: *бароко, шасі, група, сума*.

2. За традицією з подвоєнням пишемо загальні назви: *анна́ли, білль, бонна, бру́тто, булла, ва́нна, ві́лла, донна, дурра, мадонна, ма́нна, мі́рра, мулла́, нетто, панно, пе́нні, тонна та слово Алла́х*.

7. Правопис власних назв

Велика буква (літера) в сучасній українській мові вживається на синтаксичній і лексичній основах.

На синтаксичній основі – на початку речення, перше слово кожного рядка у віршах (не обов'язково), після окличного звертання, при прямій мові, під час оформлення цитат, у першому слові ремарки тощо.

На лексичній основі – закріплює поділ слів на власні і загальні назви. Загальні назви являють собою узагальнену назву ряду однорідних предметів; власні назви даються особам, окремим предметам чи явищам, щоб виділити їх

з ряду однорідних. Власні назви можуть складатися з одного слова або словосполучення.

Власні імена людей, міфологічних істот, клички тварин

1. З великої букви пишемо власні імена людей, по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська: *Володимир Іванович Вернадський, Леся Українка, Марко Вовчок.*

2. Службові слова (артиклі, прийменники та ін.) у складі прізвищ та імен іншомовного походження пишемо з малої букви: *Леона́рдо да Ві́нчі, Ж́анна д'Арк, Людві́г ван Бетховен.*

3. Китайські й корейські прізвища та імена пишемо з великої букви: *Сі Цзіньпін, Ван Мен, Лі Чжаодао.*

4. У в'єтнамських, м'янмських, індонезійських, тайських і японських прізвищах та іменах усі складники пишемо з великої букви: *То Хоай, Нгуен Зу, Він М'їн, Джóко Відóдо.*

5. Імена та прізвища людей, які стали загальними назвами, пишемо з малої букви: *донжуа́н, ловелáс, мéнтор, меценáт, робінзон, бра́унінг (пістолет), галіфе́ (штани), дизель (двигун), макінтош (плащ), максим (кулемет), рентгéн (апарат).* Так само пишемо загальні назви, утворені від власних імен (прізвищ): *франкозна́вець, шевченкіána, бонапартизм.* Прізвища людей, уживані в загальному значенні, які не втратили свого індивідуального характеру (не стали загальними назвами), пишемо з великої букви: *Цей футболіст – новий Шевченко.* Якщо ж прізвища (імена) вжито зневажливо, їх пишемо з малої букви: *гітлери, муслоніні.*

6. Назви народів, племен, а також людей за національною ознакою або за місцем проживання пишемо з малої букви: *ара́би, ацте́ки, запорі́жці, украї́нка.*

7. З великої букви пишемо власні назви, які стосуються: релігії (Ісус Христос, Будда, Магомет) і міфологічних істот і божеств (Антéй, Аполлон, Афíна, Ахіллéс, Венéра, Молох).

8. Родові назви, які стосуються міфології та релігії, пишемо з малої букви: *а́нгел, архáнгел, де́мон, лісовик, ні́мфа, русáлка, тита́н, фавн, фе́я.*

9. Власні міфологічні назви, що перетворилися на загальні або вживаються в переносному значенні, пишемо з малої букви: геркулеси;

10. Назви дійових осіб у байках, казках, драматичних творах пишуться з великої букви: *За́єць, Лиси́ця, Осéл, Лісовик, Ма́вка.*

11. З великої букви пишемо клички свійських тварин, а також приручених або дресированих звірів і птахів: *Сі́рко, Мурка, Гні́дко.*

12. З великої букви пишемо прикметники, утворені від власних назв за допомогою суфіксів *-ів, -ов-(-а), -ов-(-е), -ев-(-е), -їв, -єв-(-а), -єв-(-е), -ин, -ин-*

(-а), -ин(-е), -їн, -їн(-а), -їн(-е), якщо вони означають належність чогось певній особі: Грінчєнків словник, Зєвсова колісниця, Марїїн лист, Тичинине слово, Шевчєнкові поєзїї.

13. З великої букви пишуться прикметники, що входять до складених власних назв людей як імена-характеристики: Володимир Великий, Данило Галицький.

14. З великої букви пишуться прикметники, утворені від іменників – власних назв, якщо вони входять до словосполучення зі значенням «імені когось», «пам'яті когось»: Нобєлівська прємія, Шевчєнківська прємія.

15. З малої букви пишемо присвійні прикметники, утворені від власних особових назв: 1) за допомогою суфіксів -івськ- (-ївськ-), -їнськ- (-їнськ-): бальзаківські традиції, довжєнківські фільми.

16. З малої букви пишуться прикметники, якщо вони входять до складу стійких фразеологічних сполучень або наукових термінів: авгієві стайні, ахіллєсова п'ята, гордіїв вузол.

Гєографічні та адміністративні назви

1. З великої букви пишемо гєографічні власні назви (незалежно від кількості їхніх складників), крім службових слів і родових назв (затока, мис, море, острів, пік, хребєт тощо): Азія, Азовське море, Антарктида, Біла Церква.

2. З великої букви пишемо складники гєографічних назв, що називають титули, посади, фах тощо: мис Капітана Джєральда, острів Королєви Шарлотти, вулиця Академіка Заболотного.

3. З великої букви пишемо назви зі словом *святій*: затока Святого Лаврєнтія, острів Святої Трійці.

4. Службові слова (артиклі, прийменники та ін.) у складі гєографічних назв пишемо з малої букви й відокремлюємо дефісом: Па-де-Калє, Ріо-де-Жанєйро, Фрєнкфурт-на-Майні.

5. Службові слова, що стоять на початку іншомовних гєографічних назв, пишемо з великої букви і відокремлюємо дефісом: Ла-Манш, Лос-Анджєлес.

6. З великої букви пишемо початкові частини Сан-, Санкт-, Санта-, Сен-, Сєнт- (що означають «святій»): Сан-Франциско, Санта-Бєрбєра, Сен-Ло.

7. Назви держав пишемо з великої букви. Якщо назва держави чи автономної рєспубліки складаєтьсє з кількох слів, то всі слова пишемо з великої букви: Автономна Рєспубліка Крим, Арабська Рєспубліка Єгипєт, Китайська Народна Рєспубліка, Князівство Монєко.

8. У назвах груп або союзів держав усі слова, крім родових назв, пишемо з великої букви: Антанта, Балканські країни, Скандинавські країни.

9. У назвах адміністративно-територіальних одиниць (автономних областей та округів, а також країв, областей, районів, сілрад тощо) з великої букви пишемо перше слово (або частини складного слова): Волинська область, Уманський район, Одеська міськрада.

10. Назви вулиць (бульварів, провулків, проспектів), майданів (площ), парків, шляхів (залізничних, морських і т. ін.), каналів, течій (морських) тощо пишемо з великої букви, а їхні родові найменування – з малої: Андріївський узвіз, бульвар Тараса Шевченка, майдан Незалежності.

11. У назвах вокзалів, залізничних станцій, портів, пристаней тощо всі слова, крім родових назв, пишемо з великої букви: Приміський вокзал, порт Ольвія.

12. Назви аеропортів, станцій метро, зупинок наземного міського транспорту беремо в лапки: аеропорт «Бориспіль», станція метро «Хрещатик».

Астрономічні назви

1. У назвах небесних тіл, сузір'їв, галактик усі слова, крім родових найменувань (зоря, сузір'я, планета, галактика) і порядкових позначень яскравості світил (альфа, бета, гамма тощо), пишемо з великої букви: сузір'я Великого Пса, Марс, Сатурн, Юпітер, альфа Малої Ведмедиці.

Назви історичних подій, епох, календарних періодів і свят, суспільних заходів

1. У назвах історичних подій, епох, календарних періодів і свят з великої букви пишемо перше (або єдине) слово: Велика французька революція, Коліївщина, епоха Бароко (але стиль бароко), День учителя, Новий рік.

2. З великої букви пишемо перше слово у назвах політичних, культурних, спортивних та інших заходів міжнародного або загальнодержавного значення: Марш миру, Міжнародний рік дитини, Світовий конгрес українців, Всеукраїнська педагогічна конференція.

3. У назвах державних свят України з великої букви пишемо всі слова: День Конституція України, День Незалежності України, День Соборності України.

3. Назви історичних подій, епох, війн, геологічних періодів тощо, які стали загальними, пишемо з малої букви: громадянська війна, хрестові походи.

Назви, пов'язані із релігією

1. З великої букви пишемо слова Бог, Аллах, а також імена Бога: Елохім, Єгова; імена богів і богинь у різних народів: Брахма, Вішну, Геба. Примітка. Слово бог як найменування богів і богинь політеїстичних релігій пишемо з малої букви: бог Стародавнього Єгипту, бог Посейдон.

2. З великої букви пишемо слова: Трійця, Свята Трійця, найменування осіб Святої Трійці (Бог Отець, Бог Син, Бог Дух Святий) і слово Богородиця;

інші найменування Бога (Всевишній, Господь, Спаситель, Творець) і Богородиці (Мати Божа, Пречиста Діва, Цариця Небесна); прикметники, утворені від слів Бог, Господь (слава Божа, воля Господня).

3. З великої букви пишемо назви релігійних свят і постів, а також окремих днів, що стосуються цих періодів: Благовіщення, Великдень, Петра й Павла, Покрова, Різдво; Великий піст.

4. З великої букви і без лапок пишемо назви культових книг: Біблія, Євангеліє, Новий Завіт (Заповіт), Псалтир, Коран, Тора.

5. З великої букви пишемо перше слово назв церков: Вірменська апостольська церква, Українська греко-католицька церква.

6. Великі букви вживаємо в повних офіційних найменуваннях найвищих церковних посадових осіб: Верховний Архієпископ, Вселенський Патріарх.

7. Найменування інших церковних звань і посад пишемо з малої букви: митрополит Вінницький і Барський.

8. З великої букви пишемо всі слова, крім родових найменувань, у назвах монастирів, церков, ікон: Києво-Печерська лавра, Володимирський собор.

Назви органів влади, установ, організацій, товариств, партій, об'єднань, підприємств, фірм, агентств

1. В офіційних складених назвах органів влади, установ і організацій, товариств і об'єднань з великої букви пишемо перше слово і всі власні назви, що входять до складу цих назв: Міністерство освіти і науки України, Рада Європи, Рада національної безпеки та оборони України, Апеляційний суд Закарпатської області, Національний банк України.

2. У назвах найвищих органів влади і державних установ України з великої букви пишемо всі слова: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України, Верховний Суд.

3. У назвах політичних партій і рухів з великої букви пишемо перше слово (і всі власні назви): Республіканська партія США.

3. У назвах наукових і навчальних закладів, театрів, музеїв, колективів тощо перше слово (і всі власні назви) пишемо з великої букви: Національна академія наук України, Національний університет «Острозька академія».

4. У назвах промислових і торгових підприємств, фінансових організацій, товариств, фірм, організаційно-правових форм тощо початкове слово, що є складником цих назв, пишемо з великої букви. Так само пишемо перше слово взятої в лапки символічної (умовної) назви та власні назви: Київська фабрика іграшок, банк «Південний», Центральний автовокзал.

5. У назвах, що складаються із родового найменування і найменування в лапках, родове найменування пишемо з малої букви, у найменуванні в лапках з великої букви пишемо перше (або єдине слово) і власні назви: видавництво «Ранок», готель «Дніпро», спортивний клуб «Сокіл».

6. Назви іноземних компаній, фірм тощо звичайно подаємо кирилицею: концерн «Фольксваген», компанія «Данон». Проте на практиці використовують написання латиницею: компанія «Microsoft», транснаціональна корпорація «Jysk».

7. За традицією з великої букви пишемо всі слова в назвах: Європейський Союз, Ліга Націй, Організація Об'єднаних Націй та ін.

8. З малої букви пишемо традиційні, неофіційні назви законодавчих, державних, представницьких органів, органів міжнародних організацій, які періодично скликаються: меджліс, конгрес, ландтаг, парламент, сейм.

9. Назви частин, відділів, відділень, секторів та інших підрозділів установ, організацій, а також слова збори, з'їзд, конференція, президія, рада (інституту тощо), сесія, симпозіум пишемо з малої букви: відділ загального мовознавства Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, кафедра історії України Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

10. Назви сайтів, мереж, пошукових систем тощо без родового слова пишемо з малої букви (твіттер, гугл); назви з родовим словом пишемо з великої букви та в лапках (пошукова система «Гугл», енциклопедія «Вікіпедія», мережа «Фейсбук», системи обміну повідомленнями «Вайбер», «Телеграм»); найменування сайтів, ужиті як назви юридичних осіб, пишемо з великої букви та без лапок (РНБО ввела санкції проти Яндекс).

Назви документів, пам'яток історії та культури, творів літератури та мистецтва, друкованих органів

1. У складених назвах найважливіших документів, нормативно-правових актів, законів із великої букви пишемо перше слово, власні назви, перше слово після лапок: Статут ООН, Потсдамська угода, Акт проголошення незалежності України, Версальський мир, Конституція України.

2. Назви пам'яток архітектури, замків, храмів, предметів і творів мистецтва тощо пишемо з великої букви: Ейфелева вежа, Колізей, Андріївська церква, Почаївська лавра.

3. Назви художніх, наукових праць, творів мистецтва, документів, газет, журналів тощо беремо в лапки, і в них перше (або єдине) слово пишемо з великої букви: поема «Енеїда», роман «Сто років самотності».

Назви посад, звань, титулів

1. З великої букви пишемо перше слово офіційних назв найвищих державних посад та посад керівників міжнародних організацій: Генеральний прокурор України, Генеральний секретар ООН, Голова Верховної Ради України, Президент Сполучених Штатів Америки, Президент України, Прем'єр-міністр Канади.

2. Назви посад, звань, наукових ступенів тощо пишемо з малої букви: голова, декан, директор, канцлер, мер, міністр, президент, прем'єр-міністр, ректор, секретар; академік, генерал-лейтенант, заслужений діяч мистецтв, лауреат Державної премії України в галузі архітектури, народний артист України, член-кореспондент; доктор наук.

3. З малої букви пишемо також назви титулів, рангів: барон, герцог.

4. Назви посад міністрів, послів, президентів академій тощо в офіційних документах, а також для підкреслення урочистості можна писати з великої букви: Міністр освіти і науки України, Посол Республіки Польща, Президент Національної академії наук України.

5. У назвах орденів, медалей, відзнак з великої букви (крім родових найменувань на зразок орден, медаль, відзнака тощо) пишемо перше слово і власні назви: орден Держави, орден Князя Ярослава Мудрого. Якщо таку назву взято в лапки, то з великої букви пишемо: 1) перше слово та власну назву: орден «Мати-героїня», медаль «За врятоване життя»; 2) усі слова власної назви: орден «Золота Зірка».

6. Назви спортивних нагород пишемо з малої букви: золота (срібна, бронзова) медаль, олімпійська медаль.

Назви товарних знаків, марок виробів

1. Торгові назви продуктових, парфумерних товарів, тютюнових виробів, вин, мінеральних вод та інших напоїв беремо в лапки і пишемо з великої букви: ковбаса «Краківська», сир «Королівський».

2. У назвах премій перше слово і власні назви в них пишемо з великої букви: Державна премія України в галузі науки і техніки.

3. Торгові назви продуктових, парфумерних товарів, тютюнових виробів, вин, мінеральних вод та інших напоїв беремо в лапки і пишемо з великої букви: ковбаса «Краківська», сир «Королівський».

4. Назви виробничих марок технічних виробів (машин, приладів і т. ін.) беремо в лапки і пишемо з великої букви: автомобілі «Вольво», «Ніссан», «Фольксваген», літак «Бойнг 777», трактор «Слобожанець». Але назви самих

виробів беремо в лапки і пишемо з малої букви: «вóльво», «ніссáн», «фóльксвáген» (автомобілі), «бóїнг» (літак), «слобожáнець» (трактор).

5. Власні назви кораблів, поїздів, літаків тощо беремо в лапки і перше слово в них (і всі власні назви) пишемо з великої букви: літáк «Мрїя».

ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1

Нормативна орфографічна правильність української мови професійного спілкування

Рекомендовані питання для обговорення:

1. Назвіть основні зміни звуків, що позначаються на письмі.
2. Охарактеризуйте правила вживається м'якого знака.
3. Назвіть випадки, у яких м'який знак не пишеться.
4. Сформулюйте правила написання префіксів.
5. Поясніть правопис префіксів в українській мові.
6. Охарактеризуйте особливості творення фемінітивів і використання їх у професійному мовленні.
7. Назвіть основні правила написання складних слів разом, окремо, через дефіс.
8. Охарактеризуйте правопис *пів-*, *напів-*, *полу-*.

Завдання до семінарського заняття 2

1. Опрацювати теоретичний матеріал з тематики питань семінарського заняття 2.
2. Дати відповіді на питання для самоконтролю до теми 2.
3. Вставити пропущені букви **Г** і **Ґ**. Пояснити лексичне значення слів.

...абардин	...рант	...лей	...рот
...абарит	...рати	...ніт	...уля
...ава	...рація	...обелен	...удзик
...алаконцерт	...речний	зи...за..	Ван-...о...
...алантерея	...ринджоли	дзи...а	...ете
...алера	...атунок	...ібралтар	...олсуорсі
...астролі	...валт	...етри	...ренджоли

4. Замість крапок поставити, де треба, м'який знак.

Низ...ко, ірпін...с...кий, різ...блений, пот...мянілий, донец..кий, ган...ба, швец..., тон...ший, с...огодні, власниц...кий, різ...бяр..., т...мянний, пишеш..., учител...ці, спіл...нота, робит...ся, стан...те, кіл...кіст..., сіл...с...кий.

5. У поданих словах поставити пропущені літери, виділити префікси..

Пр...давній, пр...бережний, пр...крашати, пр...стиж, пр...своїти, пр...рва, пр...мусити, пр...святити; бе...посередній, не...проможній, бе...силля, ...чинити, ...формувати, ...кріпити, ...цементувати, пі...класти, ро...стелити.

6. Утворити фемінитиви від поданих слів.

Курівник, директор, учитель, вихователь, артист, перукар, професор, верстальник, абітурієнт, завідувач, здобувач, агроном, лауреат, доповідач, мер.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2

Граматико-орфографічні норми української мови та їх використання і дотримання у професійному мовленні

Рекомендовані питання для обговорення:

1. Опишіть особливості відмінювання і правопису іменників.
2. Охарактеризуйте особливості ступенювання прикметників.
3. Назвіть особливості відмінювання і правопису кількісних числівників.
4. Поясніть правописні особливості займенника.
5. Сформулюйте особливості правопису займенників різних розрядів.
6. Назвіть правила вживання голосних *e, u* в особових закінченнях дієслів.
7. Охарактеризуйте зміни приголосних, що відбуваються при дієвідмінюванні дієслова.
8. Сформулюйте правила правопису слів іншомовного походження.
9. Сформулюйте правила вживання великої букви у власних (географічних, астрономічних, історичних) назвах і абрєвіатурах.

Завдання до семінарського заняття

1. Опрацювати теоретичний матеріал з тематики питань семінарського заняття 3.

2. Дати відповіді на питання для самоконтролю до теми 3.

3. Записати подані іменники у формі орудного відмінка однини.

Мораль, міцність, заметіль, зав'язь, подорож, вдячність, ненависть, блакить, розповідь, любов, мати.

4. Утворити, якщо можливо, форми ступенів порівняння прикметників від поданих слів. Заповнити таблицю.

Радісний, сучасний, нездійснений, короткий, дужий, салативий, надійний.

Початкова форма	Вищий ступінь		Найвищий ступінь		
	Проста ф.	Складена ф.	Проста ф.	Складна ф.	Складена ф.

5. Провідміняти числівник.

Н. в. *дванадцять тисяч п'ятсот сімдесят вісім*

Р. в.

Д. в.

З. в.

О. в.

М. в.

6. Запишіть з великої чи малої букви. Зробіть орфографічний розбір виділених власних назв.

(О)рганізація (о)б'єднаних (н)ацій, (с)есія (в)ерховної (р)ади (у)країни, (м)іністерство (к)ультури (у)країни, (м)іністр (т)ранспорту (у)країни, (с)узир'я (в)елика (в)едмедиця, (д)ень (з)нань, (д)анило (г)алицький, (п)івденне (п)олісся, (р)оман (с)обор, (к)иївські вулиці, (у)манська школа №2.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самостійної роботи до теми 1

1. Поясніть роль української мови у професійній діяльності особистості.
2. Охарактеризуйте законодавчі основи професійної комунікації.
3. З'ясуйте сутність терміна «орфографічні норми».
4. Охарактеризуйте особливості імплементації нової редакції Українського правопису в освітній процес.
5. Охарактеризуйте основні орфографічні поняття.
6. Вкажіть нові слова, у яких обов'язково вживається літера Є, відповідно до нової редакції Українського правопису.
7. Назвіть власні назви іншомовного походження, в яких відсутнє подвоєння приголосних -кк-.
8. Назвіть перші іншомовні компоненти, із якими складні слова пишуться разом.
9. Охарактеризуйте правопис невідмінюваного числівника *нів* із значенням «половина» з наступним іменником.

10. Опишіть безваріантні зміни в окремих словах, відповідно до нової редакції Українського правопису.

11. Охарактеризуйте допустову варіативність нової редакції Українського правопису.

Питання для самостійної роботи до семінарського заняття 1

1. Назвіть основні зміни звуків, що позначаються на письмі.
2. Охарактеризуйте правила вживається м'якого знака.
3. Назвіть випадки, у яких м'який знак не пишеться.
4. Сформулюйте правила написання префіксів.
5. Поясніть правопис префіксів в українській мові.
6. Охарактеризуйте особливості творення фемінітивів і використання їх у професійному мовленні.
7. Назвіть основні правила написання складних слів разом, окремо, через дефіс.
8. Охарактеризуйте правопис *пів-, напів-, полу-*.

Питання для самостійної роботи до семінарського заняття 2

1. Опишіть особливості відмінювання і правопису іменників.
2. Охарактеризуйте особливості ступенювання прикметників.
3. Назвіть особливості відмінювання і правопису кількісних числівників.
4. Поясніть правописні особливості займенника.
5. Сформулюйте особливості правопису займенників різних розрядів.
6. Назвіть правила вживання голосних *е, и* в особових закінченнях дієслів.
7. Охарактеризуйте зміни приголосних, що відбуваються при дієвідмінюванні дієслова.
8. Сформулюйте правила правопису слів іншомовного походження.
9. Сформулюйте правила вживання великої букви у власних (географічних, астрономічних, історичних) назвах і абрєвіатурах.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Записати слова, вставляючи пропущені букви.

Індивідуальне завдання 1

Ман...чин, спал...ня, Мирон...чук, Гал...чук, праз...кий, чес...кий, студен...с...кий, (С, с)лова...ина, (О, о)дещина, Натал...чин, Гал...чин, лял...чик, нен...чин, т...мяно, брин...чати, св...ято, цв...яшок, (П, п)оді...я, (Л, л)івобережна Україна, воз.../...една...ня, з...а/молоду, з...овні, ві...сю, ро...кіш...ю, (К, к)ерч...ю, не...хворо...ю, прол...еш, пред...явити,

роз...юш...ний, мавп...ячий, роз...ятрити, тр...ох...ярусний, р...ядок, Лук...янець, дзв...якнути, з...ясувати, верб...я, моркв...яний, розм...якнути, різ...бяр, бур...ячи...ня, В...ячеслав, Св...ятослав, об...ї...джати.

Індивідуальне завдання 2

Зовнішн...о/політичний, народно/пісенний, кінець/кінцем, з/давніх/давен, будь/що, з/роду/віку, з/м...тою, в/плані, по/серед, за/для, з/по/між, по/за, у/порівнянні/з, на/відміну від, з/поза, су/про/ти, не/по/далік/від, з/про/між, за/ради, з/по/під, на/в/коло, по/близу, не/зважаючи на, розм...який, св...ятковий, кров...ю, нен...чин, Натал...чин, міл...йонер, торф...яний, доч...ин, роз...броєніст..., воз.....єднання, подвір...ячко, Лук...янівка, об...єднаний, роз...юшений, нал...є, брин...чати, калуз...кий, бе...суб...єктний, зат....ар...ний, моркв...яний, пред...явник, об...їжд...ати, багато/слів...я, кар...єра, л...яний.

Індивідуальне завдання 3

Буйно/квіт...я, між...ярусний, без...ядерний, комп...ютер, (В, в)олино/(П, п)оділ...с...ка височина, (К, к)іївс...ка (Р, р)ус..., (В, в)ерховна (Р, Р)ада України, (М, м)іністерство (О, о)світи України, (С, с)вято (У, у)країнської (М, м)ови, (Р, р)іздво, (Ч, ч)умацький (Ш, ш)лях, (П, п)івденний (Б, б)уг, (П, п)р...дніпров...я, (З, з)акарпат...я, (В, в)і...ни...чина, (Р, р)іздво, бе...шумний, не/сидит...ся, не/навист..., хурд...лиця, здійснЕ...ний, безсуб...єктний, зат...марений, моркв...яний, пред...явник, об...їж...ати, багато/слів...я, кар...єра, л...яний, мі...цю, шал...ний, перво/здан...ий, вуал...ю, не...хворо...ю, прол...єш, пред...явити, роз...юш...ний, мавп...ячий, роз...ятрити, тр...ох...ярусний, без...яр...я, кіс....лявий, дит...ясла.

Індивідуальне завдання 4

С...рдешний, Ред...чин, бе...журний, бей...бол, поїз...ний, улес...ливий, шіс...надцят..., фашис...ський, кіс...лявий, не/навис...ний, турис...ський, роз...броєний, війс...../комат, кі...ний, пр...чи...ний, виніс...я, тря...ся, не/пр...мирЕ...ний, вил...ю, (Г, г)едз..., дзи(Г, г)а, ві...ті, нама...ся, збі...жя, моркв...яний, торф...яний, під...юджувати, дит...ясла, Прокоф...єв, роз...їжати, брен...кіт, нен...чин, воз.....єдна...ня, (В, в)ерховний (С, с)уд України, (У, у)манська (М, м)іс...крада, (П, п)ерше вересня, Ярослав (М, м)удрий, (Б, б)ог (П, п)ерун, (Ч, ч)ервона (Ш, ш)апочка,

вірш (С, С)іяч, кінь (О, о)рлик, собака (Б, б)ім, моркв...яний, коли/небудь, л...є, (Ш, ш)євченкове слово.

Індивідуальне завдання 5

(Ч, ч)умацький (Ш, ш)лях, сузір...я (В, в)еликий (В, в)із, планета (З, з)емля, (В, в)олино/(П, п)оділ...с...ка в...сочина, (К, к)арпатські гори, мис (Д, д)оброї (Н, н)адії, ріка (Д, д)ніпро, (Г, г)олосіївс...кий парк, вулиця (Я, я)рославів (В, в)ал, (К, к)абінет (М, м)іністрів України, (Г, г)олова (В, в)ерховної (Р, р)ади України, (О, о)рганізація (О, о)б'єднаних (Н, н)ацій, (М, м)ати (Б, б)ожа, (Б, б)іблія, (У, у)манський (Д, д)ержавний (П, п)едагогічний (У, у)ніверситет ім. (П, п)авла (Т, т)ичини, (Д, д)емократична (П, п)артія України, (К, к)оліївщина, (Д, д)ень (З, з)нань, (М, м)іжнародний (Ж, ж)іночий (Д, д)ень, (Р, р)іздво, (В, в)еликдень, картина (П, п)еред грозою, готель (К, к)осмос, фірма «(С, с)вітанок», медаль «(З, з)а відвагу», (Г, г)рінченків словник, (Ш, ш)євченкове слово, (С, с)осюрина лірика, (Ш, ш)євченківські традиції, (Д, д)ніпрова хвиля, (К, к)иївські вулиці.

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

Тести для самоконтролю та контролю

1. У котрому рядку всі слова пишуться разом?

- А. Кисло/молочний, молочно/консервний, молочно/промисловий, молочно/товарний, молоко /переробний.
- Б. Кисло/солодкий, молочно/тваринницький, молоко/очисний, одно/плановий, високо/розвинений.
- В. Молочно/м'ясний, молоко/приймальний, промислово/фінансовий, одно/профільний, високо/моральний.

2. У котрому рядку всі слова пишуться через дефіс?

- А. Будь/чий, який/небудь, хтозна/з/ким, казна/що, що/небудь.
- Б. Небудь/що, казна/кого, хтозна/з/ким, казна/що, що/небудь.
- В. З ким/небудь, будь/хто, казна/який, кого/небудь, хтозна/який.

3. У якому рядку всі слова пишуться з великої літери:

- А. (м)айдан (н)езалежності, (п)івнічна (б)уковина, (р)еспубліка (в)'етнам, (де)мократична (п)артія (у)країни, (з)емський (с)обор.
- Б. (з)ахідна (у)країна, (п)резидент (у)країни, (р)еспубліка (п)ольща, (в)ерховна (р)ада (у)країни, (к)абінет (м)іністрів(у)країни.
- В. (р)еспубліка (б)олгарія, (м)узейний (п)ровулок, (с)хідноєвропейська (р)івнина.

4. У котрому рядку всі слова пишуться з **ь**?

А. Брен...кіт, дон..ка, нян..ка, кобзар.., с..огодні.

Б. Т..мяний, різ..бяр, радіст.., с..міх, корис..тю.

В. Снит..ся, косит..ся, лял..ці, виховател..ці, дівчинон..ці.

5. У котрому рядку допущено орфографічну помилку?

А. Акумуляція, белетристика, грип, ідилія, колектив.

Б. Бонна, панна, тонна, пенні, вілла, мірра.

В. Імміграція, ірраціональний, ірреальний, Джонні, Голандія.

6. У котрому рядку всі слова слід писати з апострофом?

А. Б/єлгород, Захар/ін, Монтеск/є, Руж/є, В/язьма.

Б. Мавп/ячий, тьм/яний, з/ясувати, роз/яснити.

В. Голуб/я, подвір/я, бур/ян, довір/я, дит/ясла.

7. У котрому рядку в усіх словах відбулося спрощення приголосних?

А. Тріс...нути, тиж...невик, пес...ливий, улес...ливий.

Б. Форпос...ний, піс...ний, кіль кіс...ний, балас...ний, облас...ний.

В. Улес...ливий, ціліс...ний, шелес...нути, захис...ний.

8. У котрому рядку на місці пропущеної літери слід написати *и*?

А. З..гзаг, с..луєт, ц..клон, к..лограм, д..алог.

Б. Д..зель, к..ргиз, ж..лет, ж..раф, б..лет.

В. Р..нг, експер..мент, д..ципліна, д..спут, Браз...лія.

9. У котрому рядку всі слова пишуться з *ь*?

А. Прияз..н..., вічніс..т..., кіл..це, намороз..., Ткач..ов.

Б. Вмивають..ся, присяд..те, майбутн..ого, миш..як, стан..те.

В. С..огодні, різ..бяр, брен..кіт, ател..є, нян..чити.

10. У котрому рядку всі слова слід писати з апострофом?

А. Поголів/я, безриб/я, горохв/яний, В/язьма, п/ють.

Б. Торф/яний, без/язикий, пів/яблука, дит/ясла, пір/я.

В. Об/ява, об/їзд, мор/як, черв/як, бур/як.

11. У котрому рядку допущено орфографічну помилку?

А. Вілла, комісія, бароко, голландець, група.

Б. Брутто, Ясси, Діккенс, Руссо, нетто.

В. Контрреволюція, апарат, колектив, сума, панна.

12. У котрому рядку всі слова слід писати з *ь*?

А. Пал..ці, рибал..ці, кіл..це, ручен..ка, батен..ко.

Б. Тіл..ки, кин..те, ідален.., пісен.., бал..ці.

В. Ган..ба, л..он, д..оготь, т..охкати, близ..ко.

13. У котрому рядку всі слова пишуться з апострофом?

А. Кар...єра, комп...ютер, б...юро, б...юджет, куп...юра.

Б. Бар...єр, прем...єра, п...єса, інтерв...ю, черв...як, торф...яний.

В. Інтер...єр, грав...юра, б...юрократизм, кур...єр, п...єдестал.

14. У котрому рядку допущено орфографічну помилку?
- А. Згрупувати, згаснути, здогадатися, змазати, змарнувати.
  - Б. Скрутити, стерти, схвилювати, скінчити, створити.
  - В. Збирати, збити, склепати, зпекти, звернути.
15. У котрому рядку всі слова пишуться з буквосополученням *ьо*?
- А. Л..н, л..довик, тр..ох, л..отчик, Мурав...ов.
  - Б. Син..го, кол..ру, сер..зно, бад..рий, с..годні.
  - В. Вол..вий, лиц..вий, пол..вий, , верхн..го, л..х, тін..вий.
16. Як пишуться слова: *в/середині, зі/споду, на/відріз, на/останку, з/ранку*.
- А. Це прислівникові сполуки, що пишуться окремо.
  - Б. Це складні прислівники, що пишуться разом.
  - В. Це прислівники, що можуть писатися разом і окремо.
17. У котрому рядку всі слова написано правильно?
- А. Ненависть, несамовито, неволити, не довиконувати, несподіванка.
  - Б. Нестямний, не з'ясований, не поспішаючи, недостача, невдовзі.
  - В. Не дописаний, недоторканність, ненависть, неволити, неабиякий.
18. Як пишуться слова *не/спростовані факти, не/закінчена праця, не/засаджена площа, не/дописаний листі*. Відповідь обґрунтуйте.
- А. Разом, бо без не слова не вживаються.
  - Б. Разом, бо дієприкметник не має при собі пояснювальних слів.
  - В. НЕ з дієприкметниками пишеться завжди окремо.
19. У котрому рядку всі слова написано правильно?
- А. Недоцільний, незавершений, незавидний, незаконний.
  - Б. Незагрозливий, не друкований, не задовільний, незнайомий, нелад.
  - В. Немилостиво, неморальний, не організований, не малювати, неоцінімо.
20. У котрому рядку всі слова пишуться через дефіс?
- А. Чорно/білий, жовто/блакитний, зелено/жовтий, червоно/рожевий.
  - Б. Червоно/коричневий, ясно/фіолетовий, синьо/чорний, синювато/рожевий.
  - В. Синьо/білий, синьо/окий, рудо/жовтий, темно/забарвлений, рожево/золотий.

КОМПЛЕКС ТЕСТОВИЙ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Орфографічні норми – це ...

- а) сукупність правил, які впорядковують мовні засоби, забезпечуючи єдність передачі усного мовлення на письмі;
- б) коротка чітка рекомендація для певного написання як зразкового;
- в) написання, яке здійснюється на основі правил орфографії;
- г) написання за допомогою букв українського алфавіту.

2. Правильно утворено фемінітиви у рядку

- а) перукар – перукарниця;
- б) професор – професорка;
- в) верстальник – верстальниқиня;
- г) директор – директриса.

3. У котрому рядку слово іншомовного походження написано правильно?

- а) проектувати;
- б) проєкт;
- в) конвеєр;
- г) проекція.

4. Слова *архі/складний, гіпер/маркет, макро/економіка, преміум/клас, топ/менеджер* пишуться

- а) разом;
- б) окремо;
- в) через дефіс;
- г) з великої букви.

5. У котрому рядку всі слова пишуться з *ь*?

- а) брєн...кіт, дон...ка, нян...ка, кобзар..., с...оґодні;
- б) т...мяний, різ...бяр, радіст..., смілівіст..., корис...тю;
- в) косит...ся, лял...ці, виховател...ці, дівчинон...ці, лар...ок;
- г) майбутн...ого, мен...ший, ател...є, перевір...те, Уман...щина.

6. У котрому рядку всі слова написано правильно?

- а) Дікенс, Букінґем, Бісмарк;
- б) Тєккерей, Діккенс, Шерлок;
- в) Бєккі, Стокгольм, Джексон;
- г) Діккінсон, Бєкі, Текерей.

7. Слова з першим іншомовним компонентом *анти-, контр-, віце-, екс-, лейб-, обер-, штаб-, унтер-* пишуться

- а) окремо;
- б) разом;
- в) через дефіс;
- г) у лапках.

8. У котрому рядку допущено орфографічну помилку?

- а) пів аркуша, пів години, пів яблука, пів відра, пів міста;
- б) *пів зошита, пів-Києва, пів'яблука, півколо, напівоберт;*
- в) пів ями, пів України, пів огірка, півмісяць, півострів;
- г) пів ящика, пів Європи, пів Києва, півзахист, півколо.

9. У котрому рядку всі слова пишуться через дефіс?

- а) будь/чий, який/небудь, хтозна/з/ким, казна/що, що/небудь;
- б) будь/що, казна/кого, де/з/ким, казна/що, що/небудь;
- в) *з ким/небудь, будь/хто, казна/який, кого/небудь, хтозна/який;*
- г) де/в/кого, де/що, хто/сь, будь-яким, казна/де.

10. У котрому рядку допущено орфографічну помилку?

- а) згрупувати, згаснути, здогадатися, змазати, змарнувати;
- б) скрутити, стерти, схвилювати, скінчити, створити;
- в) *збирати, збити, склепати, зпекти, звернути;*
- г) спрацювати, стерти, спекти, сфотографувати, звити.

11. У котрому рядку всі слова пишуться із подвоєнням?

- а) закон...ість, груп...а, під...ашок, брут...о, електрон...ий;
- б) осін...ій, тон...а, дол...ар, закон...ість, ір...еальний;
- в) закон...ий, грип..., кол...ектив, нет...о, сум...а;
- г) *священ...ник, письме...ник, ден...ий, закон...ий, від...зеркалення.*

12. Правильно утворено фемінітиви у рядку

- а) перукар – перукарниця;
- б) професор – професорка;
- в) верстальник – верстальникиня;
- г) директор – директриса.

13. У котрому рядку слово іншомовного походження написано правильно?

- а) проектувати;
- б) проєкт;
- в) проєктор;
- г) проєкція.

14. Слова *супер/маркет, макро/економіка, преміум/клас, топ/менеджер* пишуться

- а) разом;

- б) окремо;
- в) через дефіс;
- г) з великої букви.

15. У котрому рядку всі слова написано правильно?

- а) Дікенс, Б'укінгем, Бісмарк;
- б) Т'еккерей, Діккенс, Шерлок;
- в) Б'еккі, Стокгольм, Джексон;
- г) Діккінсон, Бекі, Текерей.

ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ

Буквена орфограма – це правопис окремої букви за орфографічним правилом.

Граматична категорія (від гр. *katēgoria* – судження, визначення) – це найбільш широке і загальне поняття, яке об'єднує ряд співвідносних граматичних значень, виражених різними мовними засобами.

Граматична форма – це матеріальне вираження граматичного значення слова.

Граматичне значення – це абстрактне поняття, яке доповнює лексичне значення слова і виражає різні його відношення за допомогою граматичної форми.

Історичний (традиційний) принцип – слова чи букви пишуться так, як прийнято за традицією.

Лексичне значення – це зміст слова, встановлена мисленням людини співвіднесеність між звуковим комплексом і предметом чи явищем дійсності, що позначені цим комплексом.

Літературна мова – це унормована, відшліфована форма загальнонародної мови, що обслуговує найрізноманітніші сфери суспільної діяльності людей: державні та громадські установи, пресу, художню літературу, науку, театр, освіту й побут людей.

Мовна норма – це сукупність загальноприйнятих правил реалізації мовної системи, які закріплюються у процесі суспільної комунікації.

Морфологічний принцип вимагає однакового позначення на письмі складових частин слова (морфем) незалежно від їх реальної вимови.

Небуквена орфограма – це правопис слів разом, окремо і через дефіс, перенесення слів із рядка в рядок, особливості скорочення слів.

Орфограма – це написання, яке здійснюється на основі правил орфографії.

Орфографічне правило – це коротка чітка рекомендація для певного написання як зразкового.

Орфографічні норми – це сукупність правил, які впорядковують мовні засоби, забезпечуючи єдність передачі усного мовлення на письмі.

Орфографія – 1) це система правил про способи передачі звукового мовлення у писемній формі; 2) це розділ мовознавства, в якому вивчається система правил, що забезпечують передачу звукового мовлення на письмі.

Принципи української орфографії (лат. *principium* – основа) – це те, що лежить в основі правопису. Сучасна орфографія побудована на двох основних принципах – фонетичному та морфологічному; існує ще історичний (традиційний) та смисловий принцип.

Смисловий принцип – правопис однозвучних слів, які мають різне лексичне значення.

Український правопис – це система загальноприйнятих правил, які визначають способи передачі українського мовлення на письмі.

Фемінітиви – це слова жіночого роду на позначення посад, професій, звань, виду діяльності, зайнятості жінок.

Фонетичний принцип – це передача на письмі слова відповідно до його літературної вимови.

6. КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ ПУНКТ

За консультаціями чи уточненнями окремих питань електронного навчального курсу можна звернутися до викладача Кучеренко Ірини Анатоліївни за електронною поштою 1909irina@gmail.com та у вайбер за номером +38-068-794-85-732.

7. ЦИФРОВА БІБЛОТЕКА

1. Блажко М., Омельчук С. Правописний практикум з української мови. Норми нової редакції українського правопису. Київ : Грамота. 2020. 224 с. <https://detmir.com.ua/product/444358/>

2. Громик Ю. Український правопис : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 140 с. URL: <http://ea.donntu.edu.ua/bitstream.pdf>

3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>

4. Козачук Г. Українська мова : практикум : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2008. 414 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/418678.pdf
5. Методичні рекомендації із застосування Українського правопису в новій редакції. Львів. 2019. 76 с. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3560>
6. Новий український правопис. К. 2019. 284 с. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>
7. Орфографічний словник української мови. <https://559.slovaronline.com/>
8. Редько Є. О. Український правопис (коментар до нової редакції): навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 55 с. https://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/metod_ua/pdf/redko_pravops.pdf
9. Словник фемінітивів. URL : <https://gendergid.org.ua/o/>
10. Словничок фемінітивів. Київ, 2018. 16 с. URL : <http://bit.ly/2pKAyW8>
11. Список назв жінок за фахом. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D0%B2_%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D0%B7%D0%B0_%D1%84%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%BC
12. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovnizminy%202019.pdf>
13. Терещенко В., Панченков А. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Харків : Соняшник. 2019. 256 с. <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv.pdf>
14. Українська мова без помилок. Говоримо і пишемо правильно. Сучасний довідник з урахуванням останніх змін у правописі і мовленні / Укл. О. Журенко. Харків. 2015. 512 с. https://bookclub.ua/images/db/books/pdf/UkrainsykaBezPomilok_UKR_JurenkoO.pdf
15. Український правопис. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovlpravo.pdf>
16. Український правопис. К.: Наукова думка, 2019. 392 с. <https://ndumka.kiev.ua/node/347>
17. Український правопис. Харків : Фоліо, 2021. 348 с. <https://folio.com.ua/books/Ukrayinskyu-pravopys>

18. Шевелєва Л. Український правопис у таблицях: правила, винятки, приклади, коментарі / За ред. проф. А. О. Свашенко. Харків : Світ дитинства, 2000. 64 с.: URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r49.pdf>

19. Шевелєва Л. Український правопис у таблицях: правила, винятки, приклади, коментарі / За ред. проф. А. О. Свашенко. Харків. 2000. 64 с. http://hmapo-pedagogics.kh.sch.in.ua/Files/downloads/sheveleva_pravopys_v_tab.PDF

20. Ющук І. Практикум з правопису і граматики української мови : посібник. Київ : Освіта, 2012. 270 с. URL: <https://ushchuk.files.wordpress.com/2013/09/d196.pdf>